

Zadluženost domácností a její právní, sociální a ekonomické důsledky

Bc. Hana Sklářová, DiS.

Diplomová práce
2011

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta managementu a ekonomiky

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta managementu a ekonomiky
Ústav regionálního rozvoje, veřejné správy a práva
akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Hana SKLÁŘOVÁ, DiS.**
Osobní číslo: **M09803**
Studijní program: **N 6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Veřejná správa a regionální rozvoj**

Téma práce: **Zadluženost domácností a její právní,
sociální a ekonomické důsledky**

Zásady pro vypracování:

Úvod

I. Teoretická část

- Definujte základní pojmy týkající se problematiky zadlužování domácností.
- Prostudujte literární prameny a zpracujte teoretické poznatky týkající se zvoleného tématu se zaměřením zejména na právní, ekonomické a sociální důsledky.
- Vymezte doporučení a návrhy řešení, jak předcházet tomuto globálně nežádoucímu jevu.

II. Praktická část

- Analyzujte problematiku zadlužování domácností formou dotazníku.
- Zhodnoťte na základě výsledků dotazníkového šetření hlavní problémy a důsledky zadluženosti domácností v České republice.
- Navrhněte projekt na zlepšení situace domácností v ČR spolufinancovaný ze strukturálních fondů EU.

Závěr

Rozsah diplomové práce: cca 70
Rozsah příloh:
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

- [1] KOTÝNKOVÁ, M. Sociální ochrana chudých v České republice. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2007. 132 s. ISBN 978-80-245-1302-7.
[2] NOVESKÝ, I. et al. Slabikář finanční gramotnosti : učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 1. vyd. Praha: COFET, 2009. 448 s. ISBN 80-254-4207-4.
[3] SMRČKA, L. Osobní a rodinné finance. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2007. 227 s. ISBN 978-80-86946-41-2.
[4] SMRČKA, L. Rodinné finance : ekonomická krize a krach optimismu. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2010. 538 s. ISBN 978-80-7400-199-4.

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Libor Šnědar, Ph.D.
Ústav regionálního rozvoje, veřejné správy a práva
Datum zadání diplomové práce: 20. června 2011
Termín odevzdání diplomové práce: 15. srpna 2011

Ve Zlíně dne 20. června 2011

prof. Dr. Ing. Drahomíra Pavelková
děkanka

RNDr. Oldřich Hájek, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že:

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹;
- diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí:
 - bez omezení;
 - pouze prezenčně v rámci Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně;
- na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²;
- podle § 60³ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;

¹ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

- (1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.
- (2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.
- (3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

² zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

- (3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

³ zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

- (1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

- podle § 60⁴ odst. 2 a 3 mohou užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že:

- jsem diplomovou práci zpracoval/a samostatně a použité informační zdroje jsem citoval/a;
- odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Ve Zlíně 15. 6. 2011

.....

⁴ zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

- (2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.
- (3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Ve své diplomové práci se zabývám otázkou zadluženosti českých domácností. Teoretická část práce je věnována charakteristice základních pojmů spojených s dluhovou problematikou. V této části práce se zaměřuji i na nepříznivé následky, které vyplývají ze zadlužení až předlužení domácností. Zabývám se zde i možnostmi prevence „negativního“ zadlužení. Praktická část analyzuje formou dotazníku zadlužení českých domácností. Následně navrhuji projekt, který by měl pomoci zmírnit a zlepšit situaci domácností v České republice se spoluúčasti finančních prostředků Evropské unie.

Klíčová slova: dluh, typy úvěrů, předlužení, exekuce, osobní bankrot, finanční gramotnost, rozpočtová gramotnost.

ABSTRACT

In my thesis I deal with the issue of indebtedness of Czech households. The theoretical part is devoted to the characteristics of the basic concepts associated with debt problems. In this part of the thesis I focus on the adverse consequences, which result of debt until indebtedness of households. I deal with here and options prevention of “negative” debt. The practical part analyzes of the questionnaire debt of Czech households. Then I propose a project, which should help alleviate and improve the situation of households in the Czech Republic with participation of European Union funds.

Keywords: debt, types of loans, indebtedness, seizure, personal bankruptcy, financial literacy, budget literacy.

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala JUDr. Liborovi Šnédarovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky, ochotu a čas, který mi věnoval při vedení mé diplomové práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	11
TEORETICKÁ ČÁST.....	13
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ POJÍCÍCH SE K DLUHOVÉ PROBLEMATICE	14
1.1 Dluh neboli závazek.....	14
1.1.1 Věřitel	14
1.1.2 Dlužník.....	14
1.1.3 Jistina (Úmor)	14
1.2 Úvěr versus půjčka.....	15
1.2.1 Půjčka.....	15
1.2.2 Úvěr	15
1.2.2.1 Hypoteční úvěr.....	16
1.2.2.2 Úvěr ze stavebního spoření.....	17
1.2.2.3 Spotřebitelský úvěr	17
1.2.2.4 Kontokorentní úvěr	17
1.3 Leasing.....	18
1.4 Úrok	19
1.4.1 Úroková sazba neboli úroková míra	20
1.4.2 RPSN, zkratka pro roční procentní sazbu nákladů	21
1.5 Anuita (anuitní splátka)	21
1.6 Amortizace čili umořování	21
1.7 Předlužení	22
2 SUBJEKTY POSKYTUJÍCÍ DOMÁCNOSTEM ÚVĚRY A PŮJČKY	23
2.1 Bankovní subjekty	23
2.2 Nebankovní subjekty	24
3 VÝVOJ ZADLUŽENOSTI ČESKÝCH DOMÁCNOSTÍ PO ROCE 1989	25
3.1 Ekonomické hledisko zadluženosti domácností	27
3.2 Faktory mající vliv na zadluženost domácností.....	29
3.2.1 Růst průměrné mzdy	29
3.2.2 Rostoucí nezaměstnanost.....	31
3.3 Ekonomické důsledky zadluženosti domácností	31

4	NÁSLEDKY PLYNOUCÍ Z NESPLÁCENÍ ÚVĚŘŮ A PŮJČEK.....	33
4.1	Urovnávání sporu mezi věřitelem a dlužníkem	33
4.1.1	Mimosoudní urovnání sporu	33
4.1.2	Exekuce či výkon rozhodnutí	34
4.2	Insolvence, insolvenční řízení.....	36
4.3	Sociální důsledky zadluženosti	39
4.3.1	Systém sociální péče a pomoci	39
4.3.2	Nezabavitelné minimum	40
4.3.3	Dluhové poradny.....	41
5	MOŽNOSTI PREVENCE ZADLUŽOVÁNÍ DOMÁCNOSTÍ.....	43
5.1	Finanční gramotnost	43
5.2	Rozpočtová gramotnost	44
5.3	Finanční poradce vs. bankovní poradce.....	45
5.4	Pojištění proti neschopnosti splácet.....	45
5.5	Regulace reklamy	46
5.6	Terénní sociální práce	46
	PRAKTICKÁ ČÁST	47
6	VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	48
6.1	Cíl výzkumu.....	48
6.2	Formulace hypotéz.....	48
6.3	Tvorba a struktura dotazníku	48
6.4	Sběr dat	49
6.5	Způsob zpracování dat	50
6.6	Určení výběrového souboru a jeho charakteristika.....	50
6.7	Zpracování a interpretace výsledků	52
6.8	Ověření hypotéz	62
6.9	Zhodnocení výsledků dotazníkového šetření.....	68
7	NÁVRH PROJEKTU PRO ZLEPŠENÍ SITUACE DOMÁCNOSTÍ V ČESKÉ REPUBLICE S FINANČNÍ SPOLUÚČASTÍ STRUKTURÁLNÍCH FONDŮ EVROPSKÉ UNIE.....	70
7.1	Charakteristika projektu.....	70
7.1.1	Název projektu	70
7.1.2	Popis projektu	70
7.1.3	Cíl projektu	71

7.1.4	Cílové skupiny	72
7.1.5	Průběh projektu a jeho realizace	72
7.1.6	Realizátor projektu.....	73
7.1.7	Financování projektu, identifikace programu a oblasti podpory	73
	ZÁVĚR	74
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	76
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	79
	SEZNAM GRAFŮ	80
	SEZNAM TABULEK	81
	SEZNAM PŘÍLOH.....	83

ÚVOD

Slova zadlužení, zadluženost či dluhy jsou v poslední době slyšet ze všech stran. Zadluženost je pojem, s nímž se stále častěji setkáváme v nejrůznějších médiích, ať je to televize, rozhlas nebo internet. Je to častý výraz, který je součástí i v názvu nejrůznějších článků v tisku či již výše zmíněného internetu. Významněji se zadluženost dostala do povědomí v souvislosti s finanční krizí. Je slyšet nejen v souvislosti s ekonomikou státu, ale i jednotlivých domácností, které nejsou schopny splácet své půjčky a úvěry.

Domnívám se, že zadluženost až následná předluženost rodin je dnes více než dříve aktuálnější. Nejde říci ani tvrdit, že zadlužení domácností dříve neexistovalo, ale jistě nebylo tak viditelné a v takové míře jako dnes. Masivnější nárůst byl zaznamenán po roce 2000. A podle statistik zadlužení domácností stále významně narůstá. Lidé využívají nejen možnosti půjčky peněz od bankovního sektoru, ale v poslední době hlavně od nebankovního sektoru, který v sobě nese jednodušší získání finanční půjčky, ale na druhou stranu přináší velké množství rizik, což si mnoho jedinců ani neuvědomuje.

Bohužel ve spojitosti s problémem zadlužení a následným předlužením se objevuje exekuce, která není v dnešním světě neobvyklým jevem. Pravidelně je slyšet z nejrůznějších medií ohromující čísla, které se týkají exekucí v České republice. Spousta lidí si neuvědomuje, že i když nemají „žádné“ dluhy, tak u jejich dveří jednoho dne může zazvonit a za dveřmi se objevit exekutor. Důvodem jeho návštěvy může být několik let nezaplacená jízda na „černo“ městskou hromadnou dopravou nebo i neuhrazený dopravní přeštek ve výši pár stokorun. Výsledkem může být exekuce, která vyšplhá na hodnotu několika tisícikorun.

V teoretické části své práci se snažím vymezit základní pojmosloví týkající se problematiky zadluženosti domácností, neboť jsem se z vlastní zkušenosti a praxe přesvědčila, že mnohým lidem nejsou některé výrazy jasné a dochází k jejich zaměňování. Domnívám se, že tímto bude čtenáři umožněno, aby lépe pochopil problematiku zadluženosti českých domácností a vznikající a probíhající vztahy, které jsou nedílnou součástí této problematiky. Tato práce si klade za cíl zaměřit se na právní, sociální a ekonomické důsledky zadlužení českých domácností a následně vymezit doporučení a návrhy řešení, jakým způsobem by se dalo předcházet tomuto podle mého názoru globálně nežádoucímu jevu v podmínkách naší republiky.

Praktická část práce je zaměřena na dotazníkové šetření, jehož výsledkem bude zjištění, jakým způsobem jsou domácnosti zadluženy, co je vedlo k zadlužení, zda jsou české domácnosti schopny své dluhy zvládat a jak jsou finančně gramotní. Výsledky srovnám s údaji, které jsou charakteristické pro tento negativní jev v naší republice. Následně se budu zabývat návrhem projektu, který bude mít za cíl přispět ke zlepšení situace českých domácností se zaměřením na zvýšení finanční, rozpočtové a cenové gramotnosti a poskytování kvalitního dluhového poradenství, kterým by se daly snížit důsledky předluženosti s využitím finanční spoluúčasti strukturálních fondů Evropské unie.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ POJÍCÍCH SE K DLUHOVÉ PROBLEMATICE

Domnívám se, že vymezení základních pojmů souvisejících s dluhovou problematikou je důležité pro lepší pochopení spojitostí. Jsem přesvědčena, že objasnění jednotlivých pojmů hned na úvod práce pomůže čtenářům k rychlejší orientaci ve výše uvedené problematice.

1.1 Dluh neboli závazek

Dluh je definován jako povinnost jedné osoby (dlužníka) plnit pohledávku vůči druhé osobě (věřiteli). Předmět dluhu může být vyjádřen pozitivně (něco dát, zaplatit) nebo negativně (něčeho se zdržet).¹ Vztah, který vzniká mezi dlužníkem a věřitelem, lze označit za závazkový právní vztah, který je podrobně upraven zákonem č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.²

1.1.1 Věřitel

Věřitel je fyzická nebo právnická osoba, která poskytuje úvěr nebo půjčku. Zjednodušeně řečeno se dá tento pojem specifikovat jako osoba, která poskytuje půjčku či úvěr.

1.1.2 Dlužník

Dlužníkem může být jak fyzická, tak i právnická osoba, která má povinnost uhradit závazek věřiteli. Laicky řečeno je to osoba, která dluží věřiteli a má povinnost splatit úvěr či půjčku.

1.1.3 Jistina (Úmor)

Jedná se o zapůjčený finanční obnos. Za půjčení tohoto finančního obnosu platí dlužník věřiteli většinou odměnu (úrok), v případě úvěru je vždy určitý úrok, ale u půjčky tomu tak být nemusí.

¹ SYNEK, M. et al. *Podniková ekonomika*. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2002, str. 479. ISBN 80-7179-736-7.

² Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 488 - § 587.

1.2 Úvěr versus půjčka

Často se tyto dva pojmy zaměňují. Je nutné říci, že ve své podstatě znamenají totéž. Veřejnost si třeba mylně myslí, že úvěry jsou poskytovány bankami a půjčky soukromými společnostmi nebo fyzickými osobami. Ovšem rozdíl je v právní úpravě. Problematika úvěru (smlouva o úvěru) je modifikována v obchodním zákoníku³ na rozdíl od smlouvy o půjčce, kterou upravuje občanský zákoník⁴. Další diferenciací je i to, že předmětem smlouvy o půjčce nemusí být jen peněžní prostředky. Může se jednat např. o hmotný statek, či nemovitost.

1.2.1 Půjčka

Smlouvou o půjčce přenechává věřitel dlužníkovi věci určené podle druhu, zejména peníze, a dlužník se zavazuje vrátit po uplynutí dohodnuté doby věci stejného druhu. Při peněžité půjčce lze sjednat úroky.⁵

1.2.2 Úvěr

Smlouvou o úvěru se zavazuje věřitel, že na požádání dlužníka poskytne v jeho prospěch peněžní prostředky do určité částky, a dlužník se zavazuje poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky.⁶

Úvěry mají různou dobu splatnosti. Obecně lze úvěry rozdělovat na:

- krátkodobé – splatnost úvěru je do jednoho roku,
- střednědobé – splatnost úvěru je v období jednoho až pěti let,
- dlouhodobé – splatnost úvěru je delší než pět let.

Existuje i několik typů úvěrů, které bych chtěla níže specifikovat, neboť se domnívám, že opět lidé si některé základní typy úvěrů zaměňují. Tímto vymezením se budu snažit, aby se čtenář lépe zorientoval v nabídce nejčastějších možných úvěrů, a aby si v případě nutnosti uzavírání úvěru vybral nejvhodnější typ, který by odpovídal jeho potřebám. Podle mého názoru se lidé mohou nejčastěji setkat se spotřebitelským, hypotečním, kontokorentním úvěrem a úvěrem ze stavebního spoření, proto se níže těmto vyjmenovaným úvěrům budu věnovat podrobněji. Dále je možné se setkat i s akceptačním, avalovým, eskontním, konsolidačním či překlenovacím úvěrem.

³ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 497 - § 507.

⁴ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 657 - § 658.

⁵ § 657 - § 658 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁶ § 497 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

1.2.2.1 Hypoteční úvěr

Hypoteční úvěry si vydobily významné místo mezi úvěrovými produkty. Jedná se o dlouhodobý úvěr, který je většinou směřován k pořízení vlastního bydlení (účelový hypoteční úvěr) nebo k pořízení čehokoliv nebo ke splácení jiných nevýhodných úvěrů (neúčelový hypoteční úvěr).

- *Účelový hypoteční úvěr*

Tyto hypoteční úvěry se poskytují jako účelové na financování bytových potřeb. Hypoteční úvěry jsou pro banku málo rizikové, neboť jsou zajištěny zástavním právem k nemovitosti. To je také důvod, proč je výše úrokových sazeb u těchto úvěrů nižší než u jiných alternativních úvěrů.⁷ Dále je možné využít tento účelový úvěr k refinancování dřívějšímu úvěru, který byl pořízen na koupi nemovitosti či k získání vlastnického podílu na nemovitosti.

Účelové hypoteční úvěry jsou poskytovány obvykle do výše 60% - 80%, ve výjimečných případech to může být až do výše 100%. Doba splatnosti je v rozsahu 5 – 40 let. Vzhledem k tomu, že stát poskytuje finanční podporu hypoték po dobu 20 let, tak většina klientů využívá splacení hypotéky do této doby.⁸ Určitá výhoda je i v oblasti daňové, kdy částku, kterou jedinec zaplatí na úrocích z tohoto účelového úvěru, tak má možnost každoročně odečíst si od základu daně z příjmu, ale jen do určité míry, která je stanovena v § 15 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu, ve znění pozdějších předpisů.

- *Neúčelový hypoteční úvěr, tzn. americká hypotéka*

Tento druh hypotečního úvěru není velice znám a taktéž není příliš využíván. U tohoto úvěru je možné použít finanční prostředky bez účelu určení věřiteli. Jeho přednost je spatřována v tom, že klient má možnost získat významnou sumu peněz (třeba i miliony) na cokoli s významně delší dobou splatnosti. Naopak tento klad je vyvážen nevýhodou ve formě ručení za neúčelový hypoteční úvěr nemovitostí a taktéž výrazně vysokými administrativními poplatky.

⁷ *Typy bankovních úvěrů.* [online]. [cit. 2011-05-10]. Dostupné z WWW: <<http://dumfinanci.cz/uvery/typy-bankovnich-uveru>>.

⁸ NOVESKÝ, I. et al. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti.* 1. vydání. Praha: COFET, 2009. str. 237. ISBN 80-254-4207-4.

1.2.2.2 Úvěr ze stavebního spoření

Stavební spoření dává možnost klientům spořit finanční prostředky pro budoucí potřeby bydlení. Tento úvěr patří mezi úvěry, které jsou účelové, tedy již výše zmíněné. Je mezi spotřebiteli velice populární, neboť nabízí příznivé podmínky pro jeho čerpání, mezi které patří například nižší úroková sazba (3% p.a. až 6% p.a.), doba splatnosti (5 – 20 let, možné i sjednání delší doby). Je nutné si uvědomit, že poskytovatelé těchto úvěrů mají stanoveny své podmínky, takže u některých dochází před sjednáním úvěru k prověření si bonity žadatele a také i zajištění úvěru. Bonita je spojena s příjmy žadatele, které musí být v korelaci s dlužnou částkou. Zajištěním je v tomto případě rozuměno ručení osobou či osobami, nemovitostí v osobním vlastnictví či zástavou finančních pohledávek.

1.2.2.3 Spotřebitelský úvěr

Spotřebitelské úvěry jsou velice oblíbené v naší společnosti, neboť vypůjčené finanční prostředky nejsou většinou vázány na pořízení pevně stanovené věci. Tímto úvěrem je možné krýt nákup elektroniky či jiného vybavení domácnosti, využít jej ke koupi dovolené či automobilu, ... Existují nespočetné možnosti, pro které si lidé vyřizují a sjednávají spotřebitelský úvěr. Samozřejmě, že existují i spotřebitelské úvěry účelové, které jsou poskytnuty přímo na konkrétní, předem stanovený účel (např. nákup automobilu či rekonstrukci, ...).

Nutné si je uvědomit, že tento typ úvěru patří k jednomu z nejdražších, které jsou na finančních trzích nabízeny, neboť v sobě nese pro věřitele zvýšené riziko v neschopnosti dlužníka splácet. V případě sjednání spotřebitelského úvěru u banky, je jeho uzavření mnohem složitější a zdouhavější z důvodu, že bankovní subjekty si své klienty prověřují v registrech dlužníků, o nichž budu hovořit níže. Chtějí doložení např. dokladu o příjmech. Výše úrokové sazby se u nich nalézají v oblasti 7,5% p.a. - 17% p.a.. Nebankovní subjekty mají o trochu vyšší úrokové sazby, které se pohybují až v rozmezí 12% p.a. až 20% p.a., ale na druhou stranu nevyžadují žádné doklady o příjmech. Jedinci ke sjednání tohoto úvěru stačí pouze průkaz totožnosti.

1.2.2.4 Kontokorentní úvěr

Kontokorentní úvěr neboli kontokorent se dá taktéž specifikovat jako povolené přečerpání účtu. Jedná se v posledních letech o jeden z hlavních krátkodobých bankovních úvěrů,

kteřé jsou společností dosti využíváné, ovšem i zde jsou určité záležitosti, které by měl mít jedinec na vědomí, pokud využije výše uvedený úvěř.

Kontokorentní úvěř je určený k překlenutí krátkodobého časového nesouladu mezi příjmy a výdaji klienta. Je přímo spojen s běžným účtem žadatele, kdy dochází k navýšení disponibilní části zůstatku (tj. částka, jež může být utracena), která je tvořena penězi žadatele a limitem kontokorentu. Úvěř se začíná čerpat až v momentě, kdy prostředky jedince na účtu nestačí na výběř či krytí příkazů k úhradě nebo platbu v obchodě.⁹ Laicky se to dá specifikovat tak, že člověk čerpá ze svého účtu finanční prostředky, i když své vlastní peníze na účtu již nemá. Úřoková sazba se u kontokorentních úvěřů pohybuje v rozmezí 10% p.a. - 20% p.a..

Tento úvěř je sjednán na dobu neurčitou, což je například odlišné se spotřebitelským úvěřem. Dle mého názoru je nutné dobře rozmýřlet, ve kterých případech je dobré využít přechodu do debetu. U kontokorentu je sjednán maximální limit, tedy maximální přípustný debet. V případě, že jedinec překročí tento maximální limit, tak zde dochází k úřokování překročené částky. V těchto případech je výše úřoku kolem 30% p.a. z částky, kterou klient překročil.

Samozřejmě to je opět možná past pro klienta, pokud on sám není soudný a bez rozmyslu utrácí dostupné finanční prostředky. Neboť jakýkoliv výpadek pravidelného příjmu (nemoc, ztráta zaměstnání, ...) může vést k jeho zadlužení. Na druhou stranu pro banku je uzavřeni tohoto úvěřu výhodné, neboť jsou zde vysoké úřokové sazby, které zvyšují jejich zisk.

Na podobném principu jako je kontokorentní úvěř pracuje i revolvingový úvěř.

1.3 Leasing

Leasingem (slovo z angličtiny, který v překladu znamená „pronájem“) je nazýván finanční produkt, kterým je možné financovat pořizeni většinou movité věci. Existuje několik druhů leasingu. Nejčastěji se domácnosti setkávají s finančním leasingem. Dále je možné rozlišovat operativní, zpětný či kaptivní leasing. Níže bude charakterizovat pouze finanční a operativní leasing, s nimiž se nejvíce lidé setkávají.

⁹ NOVESKÝ, I. et al. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 1. vydání. Praha: COFET, 2009. str. 239. ISBN 80-254-4207-4.

- *Finanční leasing*

Tento typ leasingu je založen na principu, že předmět, který je financován prostředky leasingové společnosti, je po celou dobu splácení jejím majetkem a až je celý předmět splacen, tak vlastnictví předmětu přechází na zákazníka. Nejčastěji lidé využívají tento typ „půjčky peněz“ pro koupi automobilu.

- *Operativní leasing*

U tohoto typu leasingu zůstává předmět ve vlastnictví leasingové společnosti i po skončení smlouvy. To umožňuje leasingovým společnostem započítat do splátek pouze rozdíl mezi pořizovací a zůstatkovou hodnotou předmětu nájmu. Díky tomu, klient během leasingu zaplatí pouze reálně amortizovanou část ceny předmětu nájmu. V české republice je operativní leasing využíván v naprosté většině pouze živnostníky nebo společnostmi.¹⁰

1.4 Úrok

Úrok je peněžita odměna za půjčení peněz. Věřitel, který může dočasně postrádat nějakou finanční částku, ji půjčí dlužníkovi, jenž s ní může disponovat, jinými slovy věřitel poskytne dlužníkovi úvěr. Do určité sjednané lhůty musí být zapůjčená částka navrácena spolu s navýšením, úrokem.¹¹ Hodnota úroku se může lišit v závislosti na délce trvání úvěru nebo na jeho výši. Občanský zákoník v současném platném znění neobsahuje v žádném svém ustanovení, do jaké výše mohou být stanoveny úroky za zapůjčení finančního obnosu. V případě, že jsou úroky opravdu neúměrné, můžeme hovořit o lichvě, která je považována na úmyslný majetkový trestný čin, který je specifikován v § 218 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.¹²

¹⁰ *Co je operativní leasing* [online]. [cit. 2011-05-14]. Dostupné z WWW: < <http://www.finance.cz/uvery-a-pujcky/informace/prubeh-leasingu/co-to-je/>>.

¹¹ *Úrok* [online]. [cit. 2011-04-30]. Dostupné z WWW: < <http://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%9Arok>>.

¹² § 218 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zní:

- (1) Kdo zneužívá něčí rozumové slabosti, tísně, nezkušenosti, lehkomyšlnosti nebo něčího rozrušení, dá sobě nebo jinému poskytnout nebo slíbit plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru, nebo kdo takovou pohledávku uplatní nebo v úmyslu uplatnit ji na sebe převede, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti.
- (2) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let nebo peněžítým trestem bude pachatel potrestán,
 - a) získá-li činem uvedeným v odstavci 1 pro sebe nebo pro jiného značný prospěch,
 - b) spáchá-li takový čin jako člen organizované skupiny, nebo
 - c) způsobí-li takovým činem jinému stav těžké nouze.
- (3) Odnětím svobody na tři léta až osm let bude pachatel potrestán,
 - a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, za živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek, nebo
 - b) získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu.

Rozlišujeme dva druhy úroků. Jedná se o smluvní úroky, které se dají označit jako úroky z úvěru, jenž jsou v podstatě výdělkem, odměnou věřiteli za poskytnutí (půjčení) peněz. Dále je možné mít úrok z prodlení, na který má právo věřitel v případě, že dlužník včas a řádně nesplácí půjčené finanční prostředky, tak jak bylo dohodnuto ve společné smlouvě.

1.4.1 Úroková sazba neboli úroková míra

Úroková sazba se vyjadřuje procentuálně. Vyjadřuje nám, jak se navýší částka, kterou si jedinec zapůjčí za určité stanovené období (den – p.d. = „per dies“, měsíc – p.m. = „per mensem“, čtvrtletí – p.q. = „per quartale“, pololetí – p.s. = „per semestrum“, rok - p.a. = „per annum“). Ale zde pozor. Mnoho lidí si neuvědomuje, že existují i jiné než roční úrokové sazby, proto je nutné především u nebankovních poskytovatelů sledovat pozorně při podpisu smlouvy o půjčce či úvěru nejen číslo, které je uvedeno před procenty, ale i ty dvě písmena za procenty.

Na výši úrokové sazby má vliv několik faktorů. Prvním je čistá úroková míra plynoucí z lidské preference nynější spotřeby před pozdější. Druhou složkou je riziková prémie, která vychází z myšlenky, že čím vyšší je riziko nesplacení úvěru, tím více bude věřitel od dlužníka vyžadovat jako kompenzaci. Dále úroková míra roste vlivem inflace, přesněji očekávané inflace. Kdykoliv věřitel předpokládá, že kupní síla peněz klesne nějakou měrou v uvažovaném období, bude žádat od dlužníka vyšší sumu, aby tuto ztrátu nahradil.¹³ Posledním významným faktorem, který má vliv na výši je i aktuální úroková míra centrální banky, za kterou poskytuje finanční prostředky bankám komerčním.

Dále je nutné mít na paměti, že existují dva způsoby úročení, a to jednoduché a složené. Již z názvu může být patrné, že jednoduché bude snadnější než složené. Jednoduché úročení spočívá v tom, že úroky jsou vždy vypočítávány ze stejné základní částky, kdežto složené úročení je založeno tak, že se úroky postupně připisují k základní částce, která se tedy postupně navyšuje a úroky jsou pro další období vypočítávány z této zvýšené částky. Z tohoto vyplývá, že složitější úročení je pro poskytovateli půjček a úvěrů výhodnější.

¹³ Úroková míra [online]. [cit. 2011-04-30]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%9Arok#.C3.9Arovov.C3.A1_m.C3.ADra>.

1.4.2 RPSN, zkratka pro roční procentní sazbu nákladů

RPSN je zkratka, která se používá pro označení roční procentní sazby nákladů. Toto číslo udává procentní podíl z dlužné částky, kterou má dlužník (spotřebitel) zaplatit věřiteli, a to za období jednoho roku. Mnoho lidí si sazbu RPSN často plete s úrokovou sazbou. Toto srovnání je špatné, neboť pro RPSN zahrnuje nejen úroky za půjčení finanční částky, ale dále i například nejrůznější poplatky (za vedení účtu, za sjednání a uzavření smlouvy o úvěru, za převod peněžních prostředků, či různé druhy pojištění, popř. i sankční poplatky). Nutné je, aby si spotřebitel, který má zájem o půjčku peněz, uvědomil, že poskytovatelé půjček mají povinnost sdělovat roční procentní sazbu u svých produktů podle zákona č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru, aby si spotřebitel mohl srovnat jednotlivé nabídky. V případě, že nesplní výše uvedenou povinnost, pak dochází k tomu, že úvěr, který je jedinci poskytnut, je úročen pouze diskontní sazbou, kterou vyhláší Česká národní banka. Ve skutečnosti si samozřejmě toto poskytovatelé úvěrů velice dobře hlídají. Já osobně jsem se s tím nesetkala, že by poskytovatel úvěru (např. Home Credit a.s., Cetelem ČR, a.s., Provident Financial s.r.o., ...) neuvedl RPSN u svého produktu.

1.5 Anuita (anuitní splátka)

Tímto pojmem je označována splátka úvěru zahrnující jak splátku jistiny, tak splátku úroků. Je vypočítána tak, že v průběhu splácení úvěru či půjčky je splátka neměnná, mění se pouze podíl splátky jistiny a placených úroků. V prvních anuitních splátkách převládá platba úroků a jistina se splácí menší částkou, s přibývajícím počtem zaplacených anuitních splátek roste váha splácené jistiny a snižují se placené úroky.¹⁴

1.6 Amortizace čili umořování

Zjednodušeně se dá tento pojem vymezit jako splácení dluhu v předem stanovených pevných částkách.

¹⁴ *Anuita* [online]. [cit. 2011-05-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.hypoindex.cz/nastroje/slovnicek/anuita/>>.

1.7 Předlužení

Předlužení je na rozdíl od zadlužení stav, kdy dlužník není schopen plnit své finanční závazky vůči svému věřiteli. Dlužník má více věřitelů a jeho splatné závazky jsou vyšší než jeho majetek.

2 SUBJEKTY POSKYTUJÍCÍ DOMÁCNOSTEM ÚVĚRY A PŮJČKY

Domácnosti mají možnost využít půjčky či úvěry od mnoha subjektů, kteří jsou na trhu se svými nabídkami. Subjekty lze rozdělit do dvou základních skupin. Jedná se o bankovní a nebankovní subjekty. Zvláštní skupinou bychom mohli označit soukromé poskytovatele hotovostních půjček, jejichž úroky za půjčený finanční obnos v některých případech tvoří až 100% půjčené částky. Takoví poskytovatelé půjček by se dali označit za lichváře.

V dnešní době internetu není těžké napsat do vyhledávače slovo „půjčka“. Zde se nám zobrazí nespočetné množství nabídek, které jsou v drtivé většině od nebankovních poskytovatelů úvěrů. Ti se snaží tímto způsobem nalákat své budoucí klienty a mohou říci, že jedincům, kteří potřebují finanční injekci, připadají zajímavé a lákavé.

2.1 Bankovní subjekty

Banky jsou významným a je možné i říci, že hlavním poskytovatelem úvěrů domácnostem. Poskytování úvěrů je jednou z jejich základních činností. Banky jsou pod dohledem České národní banky, tedy centrální banky České republiky, která jim vydává pro jejich činnost potřebnou bankovní licenci. Tyto subjekty poskytují většinou dlouhodobější úvěry, kdy se jedná především o úvěry zaměřené na koupi nebo rekonstrukci nemovitosti či koupi automobilu.

Hlavními klienty bank jsou lidé z vyšších nebo nadprůměrných skupin. Banky nemají mnoho klientů ze sociálně slabých a vyloučených komunit. U bankovních poskytovatelů je nutné mít na paměti, že než dojde vůbec k podepsání smlouvy o úvěru, tak je potenciální klient podroben výraznému posuzování z hlediska své rizikovosti. Dochází ke sledování a získávání informací jeho bonitě, závazcích, ale i platební morálce. Existují jisté registry¹⁵, do níž se člověk dostane, jakmile si půjčí finanční obnos. Jedná se například o bankovní registr klientských informací (Czech Banking Credit Bureau, a.s. – www.cbcb.cz) nebo nebankovní registr klientských informací dostupný na www.llcb.cz. Dále je možné získat informace z registru zájmového sdružení SOLUS (www.solus.cz/hlavni-stranka/), zde jsou členy kromě bank, leasingových a splátkových společností i mobilní operátoři.

¹⁵ PETERKOVÁ, J., JIRÁNEK, R. *Prevence zadlužování českých domácností s důrazem na sociálně slabé a vyloučené skupiny obyvatel*. 1. vydání. Praha: Odbor prevence a kriminality Ministerstva vnitra, 2008, str. 17-18.

Kromě těchto výše uvedených registrů je možné, aby byl dlužník zapsán do registru CEDR (Centrální registr dlužníků), BRKI (Bankovní registr klientských informací fyzických osob) či NRKI (Nebankovní registr klientských informací).

Získání úvěru od bankovního subjektu není vždy jednoduché. V případě, že potenciální klient figuruje v některých z výše uvedených registrů, tak to je důvodem, proč mu banka úvěr neposkytne. Další možností, proč jedinec nezíská úvěr u těchto subjektů, je nedostatečný příjem. V takovém případě, pokud je nutnost půjčky peněz, se lidé obracují na některou z nebankovních institucí, popř. soukromého poskytovatele hotovostní půjčky.

2.2 Nebankovní subjekty

Významnou konkurencí bankovního sektoru je sektor nebankovní, který nabízí oproti bankám svým klientům rychle vyplacené peníze a v dnešní době i výrazně nízkou dostupnost úvěru, což je samozřejmě vyváжено téměř dvojnásobnou a v některých případech až třinásobnou úrokovou sazbou, než kdyby si spotřebitel úvěru vzal od banky. Mezi nebankovní instituce je možné zařadit leasingové společnosti či společnosti, které poskytují převážně fyzickým osobám spotřebitelské úvěry a prodej na splátky (např. Home Credit a.s., Provident, Cetelem ČR, a.s., a mnoho dalších). Poskytování úvěrů z jejich strany se řídí zákonem č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů.

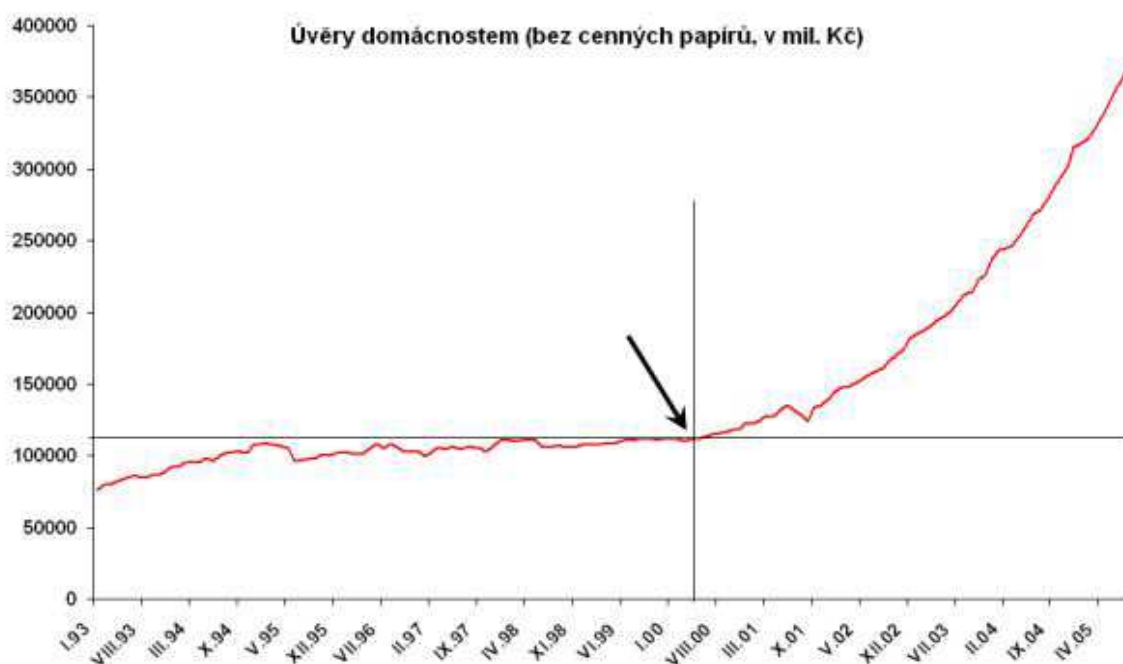
Jistým problémem vedoucím jedince k tomu, že využije půjčky od nebankovních poskytovatelů je i to, že banky nenabízejí možnost půjčky nižší částky. Většina bankovních subjektů poskytuje půjčky od 15 000 Kč, a to je i důvodem, proč se jedinci obrátí k nebankovním poskytovatelům půjček.

Nebankovní subjekty mají své klienty zejména z řad nemajetných a sociálně slabých. Jsou to jedinci s nízkými příjmy, pohybujícími se okolo hranice životního minima a většinou bez možnosti poskytnout jakoukoliv záruku řádného splácení úvěrů. Tito lidé, na základě záznamu v úvěrovém registru, bankami odmítnutí klienti, se potom obracují na firmy, které poskytují peníze na značně vysoký úrok.¹⁶ Dále je nutné brát na vědomí, že jsou mezi nebankovními poskytovateli půjček a úvěrů subjekty, které jsou známé a mají významné portfolio úvěrů. A naproti nim stojí nezaručené společnosti, které mohou po sobě zanechat nejen dluhy, ale i nešťastné klienty. Proto i mezi těmito subjekty je nutné dobře vybírat.

¹⁶ *Prevence zadlužování 2/3* [online]. [cit. 2011-05-09]. Dostupné z WWW: <<http://http://nebankovnipujcky.blogspot.com/2011/04/prevence-zadluzovani-23.html>>.

3 VÝVOJ ZADLUŽENOSTI ČESKÝCH DOMÁCNOSTÍ PO ROCE 1989

V rámci vývoje zadlužení českých domácností je nutné mít v povědomí, že to významně bylo ovlivněno především bývalým režimem, který byl u nás nastolen a tedy i jiným smýšlením lidí. Na konci roku 1990 měly naše domácnosti podle statistik České národní banky celkové přijaté úvěry ve výši 31,75 miliardy korun, přičemž drtivá většina z této sumy tvořily státem organizované novomanželské půjčky, popřípadě také státem organizované půjčky na individuální bytovou výstavbu. Pojem spotřebitelský úvěr prakticky neexistoval a hotovostní půjčky byly naprostou výjimkou.¹⁷ Vývoj zadluženosti byl jistě zbržděn poměrně vysokou inflací a tedy i vysokými úrokovými sazbami. Reálné mzdy rostly úměrně, ale obyvatelstvo nemělo zájem si půjčovat finanční prostředky a zadlužovat se. O novém jevu zadluženosti českých domácností se začíná významněji hovořit až v roce 2000, což je viditelné i z grafu 1, který zveřejnila Česká národní banka.

Graf 1: Vývoj poskytnutých úvěrů domácnostem v České republice v letech 1993 - 2005¹⁸

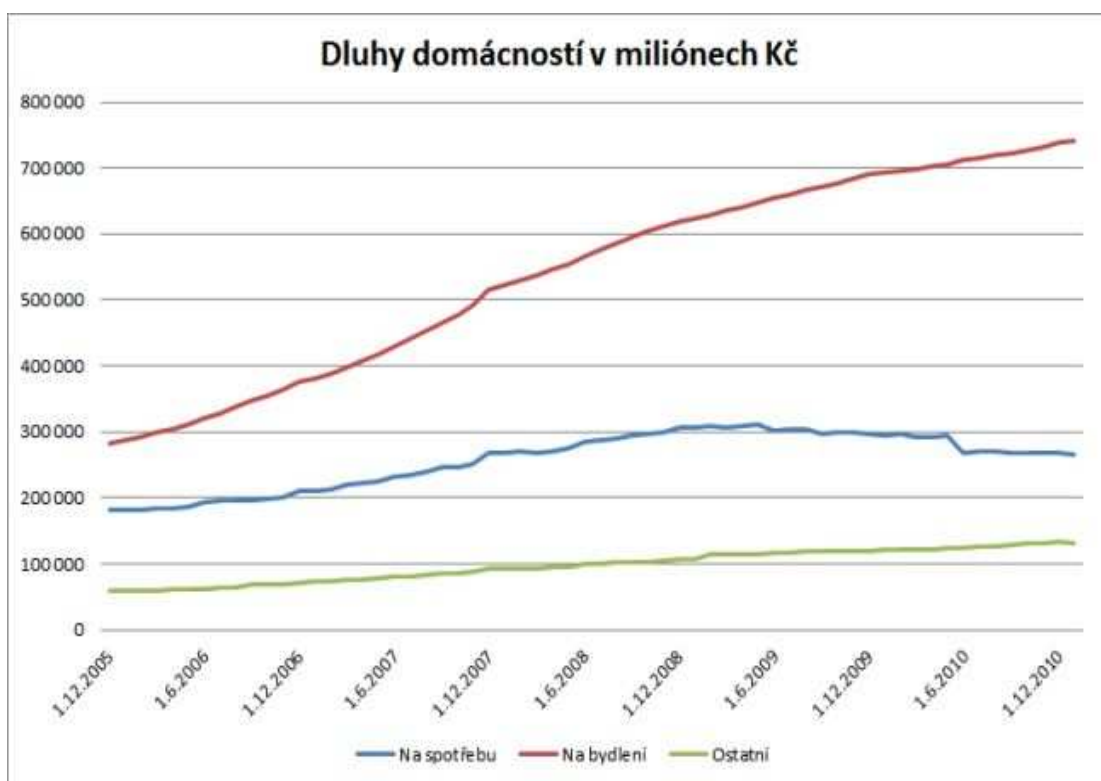
[zdroj: Česká národní banka]

¹⁷ SMRČKA, L. *Osobní a rodinné finance*. 1. vydání. Praha: Professional Publishing, 2007. str. 89. ISBN 978-80-86946-41-2.

¹⁸ *Analýza zadluženosti českých domácností* [online]. [cit. 2011-05-15]. Dostupné z WWW: <http://i.info.cz/urs-att/Mesec_cz-studie_o_zadluzenosti_ceskych_domacnosti-113015889801607.pdf>.

Počátkem nového tisíciletí došlo k poklesu úrokové míry na hodnoty, které byly akceptovatelné. Například hypotéky se staly dostupné i pro střední třídy, roční průměrná sazba nákladů u spotřebitelských úvěrů a splátkového prodeje byla pod hranicí 15%. Tyto skutečnosti byly hlavním spouštěčem, které vedly k zadluženosti domácností.

Příčin, které vedou v dnešní době k zadlužení domácností, je mnoho. Jednou z hlavních je podle mého názoru výrazné upřednostňování spotřeby ze strany domácností. Taktéž má svůj vliv i růst průměrných reálných mezd a rostoucí životní úroveň. Je dobré mít na paměti, že i když jsou domácnosti zadluženy, tak se může jednat i o „zdravé“ zadlužení. Za „zdravé“ zadlužení považuji vznik peněžního závazku z důvodu pořízení si vlastního bydlení či rekonstrukci stávajícího bydlení. Absurdní mi připadá, pokud si domácnost vyřídí a využije půjčku na dovolenou. V současné době je jen minimum domácností, které nemají žádné půjčky či úvěry, což se potvrdilo i v dotazníkovém šetření, které jsem provedla. V následujícím grafu 2 je možné vysledovat, jakým způsobem docházelo k vývoji zadlužení českých domácností, a to v období od konce roku 2005 až do konce roku 2010.

Graf 2: Vývoj zadluženosti domácností v České republice v letech 2005 - 2010¹⁹

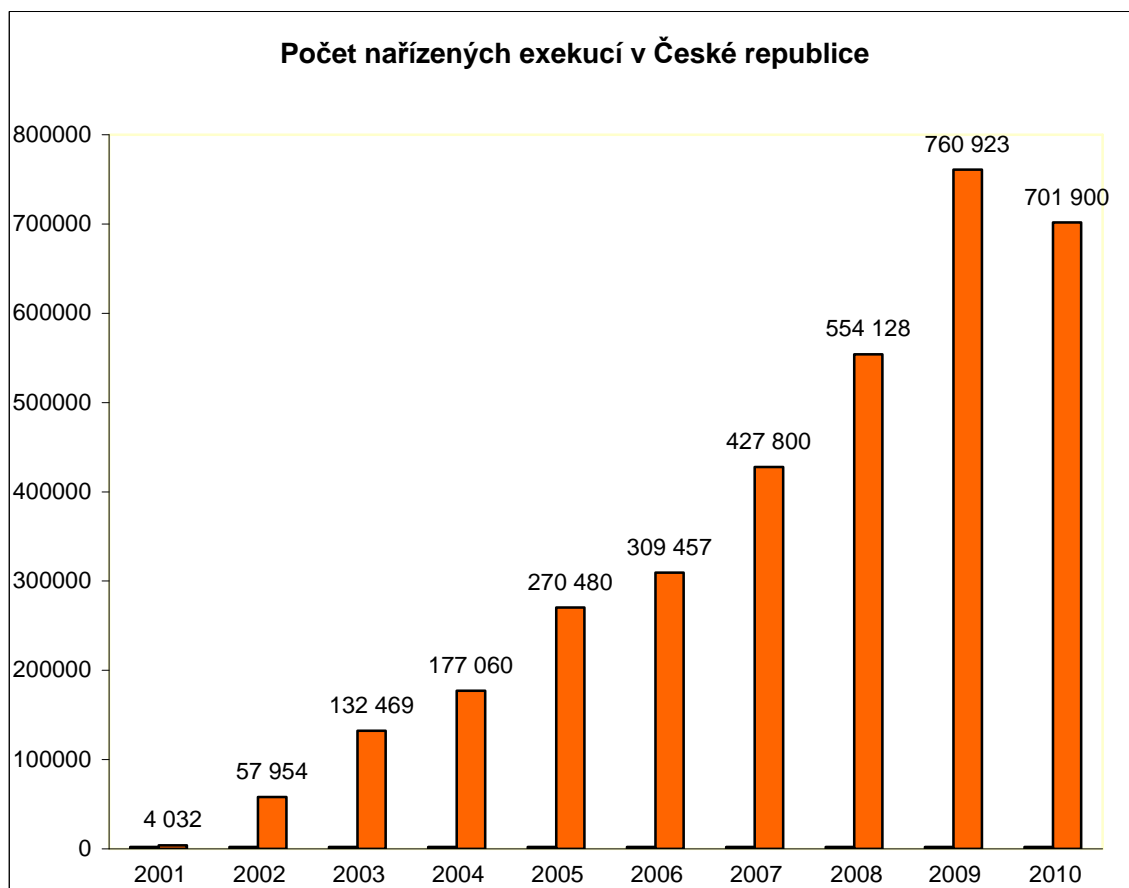
[zdroj: Česká národní banka]

¹⁹ *Dluhy domácností* [online]. [cit. 2011-05-10]. Dostupné z WWW: <<http://pomocdluhy.cz/dluhy-domacnosti/>>.

Z dostupných informací České národní banky je patrné, že dluhy českých domácností stále rostou. Mírný pokles byl zaznamenán pouze u úvěrů a půjček, které byly určeny na spotřebu. Dluhy českých domácností již překročily značně jeden bilion korun českých, což pro srovnání je asi jako dvě třetiny rozpočtu naší republiky. Zadluženost domácností je nejvýraznější v oblasti bydlení, kde tvoří asi 65% celkového dluhu. Z pohledu zajištění se tedy ve většině případů jedná o úvěry, které jsou kryté právě nemovitostmi. Jak uvádí Česká národní banka, tak asi 23,5% tvoří dluhy spojené s běžnou potřebou a zbytek (11,5%) reprezentují ostatní dluhy.

3.1 Ekonomické hledisko zadluženosti domácností

V rámci srovnání našich domácností s domácnostmi jiných evropských zemí je stupeň zadlužení v souvislosti s výkonností ekonomiky poměrně nízký, ale s ohledem k ekonomické krizi to má za následek neschopnost některých domácností splácet své závazky, což zase může vést k negativním následkům pro celou ekonomiku. Jak jsem již výše uvedla, tak zadlužení českých domácností má podle statistik vzrůstající tendenci, neboť stále více lidí nakupuje na splátky. Jistý vliv na zadlužení má i již zmíněná finanční krize, která zasáhla do jednotlivých rozpočtů domácností. Nepochybně finanční krize po sobě zanechala jisté mikroekonomické dopady, které jsou viditelné v oblasti snižující se poptávky u firem, které směřuje k poklesu odbytu, na což zaměstnavatelé reagují propouštěním a to má zase vliv na rostoucí nezaměstnanost. Pokud dojde ke ztrátě zaměstnání nebo k dlouhodobě přetrvávajícím zdravotním potížím, tak to má za následek snížení příjmů v domácnosti a již tak zadlužená domácnost, která má splácet své závazky, se může dostat do problémů, které jsou označovány jako „dluhová spirála“, což je situace, kdy není domácnost schopna plnit své finanční závazky a splatnost jednoho závazku se řeší sjednáním jiného závazku. Častým výsledkem této situace bývá exekuce, popřípadě stav insolvence. Ze statistik Exekutorské komory České republiky vyplývá, že stále existují tendence růstu soudem nařízených exekucí, což znázorňuje graf 3. V roce 2010 bylo soudy nařízeno 701 900 exekucí. Předloni soudy nařídily přes 760 000 exekucí, ale toto číslo je možná alarmující právě proto, že jeden subjekt, věřitel (Dopravní podnik hlavního města Prahy) vymáhá pohledávky nahromaděné za 12 let. V roce 2008 to činilo 554 000 nařízených exekucí a o rok dříve se jednalo asi o 427 000.

Graf 3: Vývoj počtu nařízených exekucí v České republice v letech 2001 – 2010

[zdroj: Exekutorská komora České republiky – vlastní zpracování]

Nejčastějšími dlužníky podle exekutorské komory jsou lidé ve věku od 20 do 35 let a důchodci, často lidé se základním vzděláním a nižším sociálním postavením. Za zhruba třetinou nařízených exekucí v Česku stojí drobné dluhy v řádu několika stokorun jako jsou třeba pokuty dopravnímu podniku nebo městským policistům, poplatky obcím za svoz odpadků či penále zdravotním pojišťovnám.²⁰ Na výrazný nárůst exekucí v letech 2008 a 2009 měla svůj podíl nerozvážnost domácností půjčit si finance od neseriózních poskytovatelů půjček, ale i nastupující finanční krize.

²⁰ *Počet nařízených exekucí loni poprvé klesl, bylo jich 702.000* [online]. [cit. 2011-05-31]. Dostupné z WWW: <<http://www.financninoviny.cz/os-finance/zpravy/pocet-narizenych-exekuci-loni-poprve-klesl-bylo-jich-702-000/619311>>.

Zde je možné položit si otázku.: „Jak se měří velikost zadluženost domácností?“ Lubomír Smrčka uvádí 3 základní metody²¹:

- Metoda č. 1: dochází k porovnávání objemu přijatých úvěrů v aktuální výši k finančnímu majetku rodiny v aktuální výši, při kterém se sleduje schopnost domácnosti pokrýt jednorázově veškerý aktuální dluh při využití veškerého finančního majetku.
- Metoda č. 2: sleduje se podíl dluhové služby na disponibilním důchodu domácnosti, což je chápáno tak, že se zjišťuje, jaké množství finančních prostředků musí domácnosti uhradit na splácení úvěrů a jiných půjček (v pravidelných splátkách) včetně úroků z celkových svých příjmů.
- Metoda č. 3: zjišťuje podíl objemu dluhu na ročním disponibilním důchodu domácnosti, kdy dochází ke komparaci celkového objemu přijatých úvěrů s celkovým ročním čistým příjmem domácnosti.

Dále lze taktéž polemizovat o tom, jaká míra zadluženosti domácností je či není vhodná pro dnešní dobu. Je nutné mít na paměti, že existuje „zdravé“ zadlužení, pod nímž si můžeme představit např. hypotéku za účelem pořízení si bydlení, promyšlenou půjčku a úvěr, půjčku sjednanou z důvodu řešení těžké životní situace. Na druhé straně stojí „nezdravé“ zadlužení, kterým je půjčka za účelem splacení jiné dluhu, půjčka na dovolenou či na nadstandardní vybavení domácnosti za účelem zvýšení si sociálního statusu.

3.2 Faktory mající vliv na zadluženost domácností

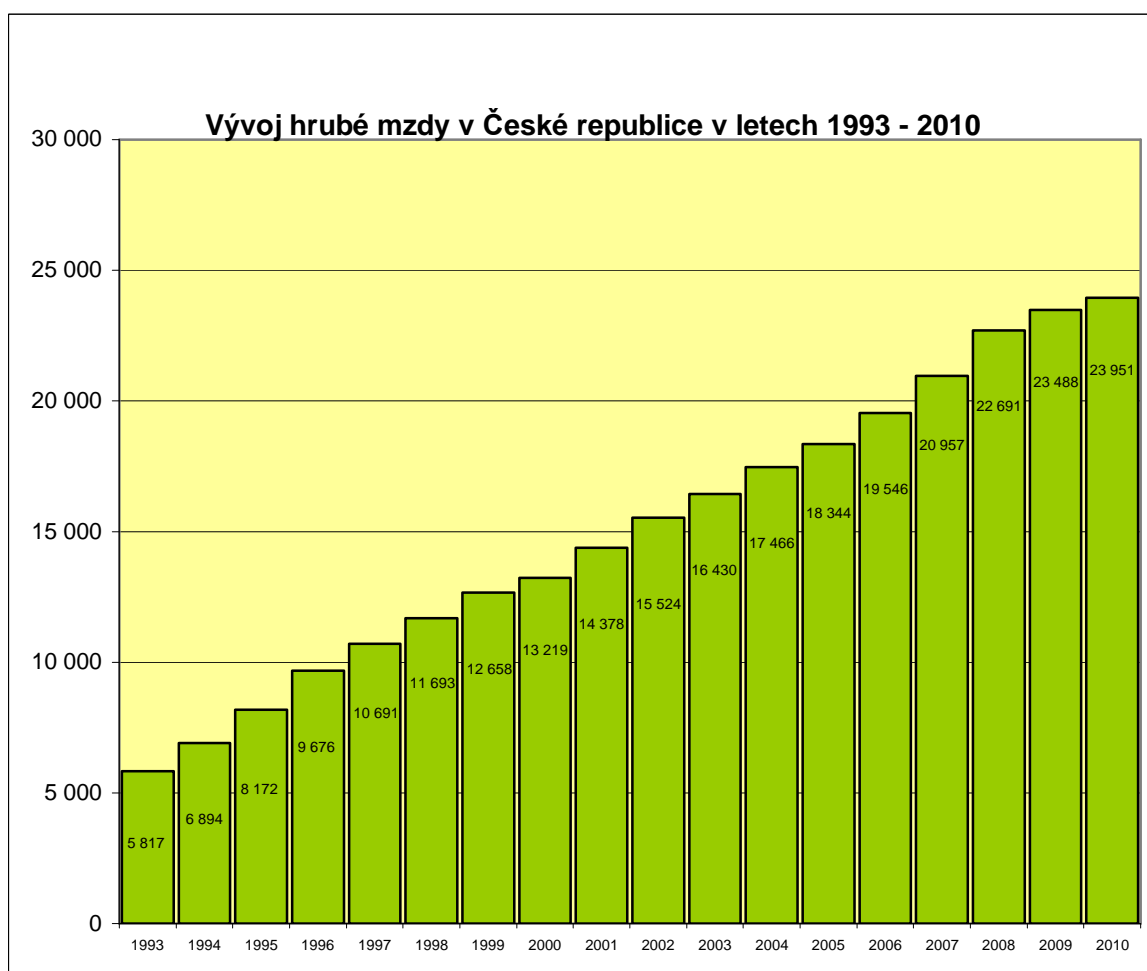
Existuje nespočetné množství faktorů, které mají vliv na zvyšující se procento zadlužených domácností. Mezi ty nejvýznamnější lze zařadit např. růst průměrné mzdy, růst HDP, ale i nezaměstnanosti. Dále je to i zvyšující se upřednostňování spotřeby ze strany českých domácností nebo i vnější faktory regionu, v němž domácnosti žijí.

3.2.1 Růst průměrné mzdy

Tento faktor má významný vliv na zadluženosti českých domácností, neboť mnoho lidí zaujímá myšlenku, že pokud mají vyšší disponibilní důchod, tak mohou více utrácet a samozřejmě se zvyšují i požadavky v oblasti jejich životní úrovně. Stále dochází ke každoročnímu zvyšování hrubé mzdy v České republice, což je viditelné i v grafu 4,

²¹ SMRČKA, L. *Rodinné finance : ekonomická krize a krach optimismu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2002, str. 86. ISBN 80-7179-736-7.

ale na druhou stranu je nutné připomenout, že významné množství lidí nedosahuje této výše své hrubé mzdy. Bohužel vyšších mezd, tedy nadprůměrných, dosahuje podle statistik asi třetina občanů. Ostatní se nachází v oblasti, kde jejich příjem odpovídá průměru, ne-li podprůměru. Dalším významným problémem je to, že jsou výrazné rozdíly ve mzdách v jednotlivých oborech činnosti. Např. v oblasti peněžnictví a pojišťovnictví přesahuje nominální mzda několikanásobně nominální mzdu v oblasti pohostinství.

Graf 4: Vývoj hrubé mzdy v České republice v letech 1993 - 2010

[zdroj: finance.cz – vlastní zpracování]

U domácností, kde jejich příjem je průměrný až podprůměrný, tak existuje filozofie, která je založena na myšlence, že se nepouštějí do velkých investic do nemovitostí. Pokud se zadluží, tak využívají především spotřební úvěry a půjčky, které ne vždy jsou pro ně výhodné.

3.2.2 Rostoucí nezaměstnanost

Jistěže i nezaměstnanost, která výrazně vzrostla v období finanční krize, měla svůj důsledek na zvýšeném počtu zadlužených domácností. Pokud lidé mají práci a jistý příjem, tak pro zadlužené není takovým problémem a zátěží splácet své závazky. Doba, kdy míra nezaměstnanosti nedosahovala ani přirozené míry nezaměstnanosti, je bohužel dávno pryč. V takovém čase lidé nemají strach, že by práci nenašli, a proto také neřeší problematiku spojenou s výpadkem příjmů. V současnosti je situace zcela jiná. Domácnosti by měly být připraveny na změny na trhu práce, která se může během několika měsíců výrazně změnit. V takovém případě by měla mít domácnost našetřeno asi tak průměrně tři měsíční platy, což je v dnešní době pro většinu domácností nereálné vzhledem ke zvyšujícím se cenám potravin, daní, ... Pokud opravdu dojde k výraznému propouštění a změnám na trhu práce, tak by tato situace mohla vyvolat fatální následky pro jednotlivé domácnosti, které by se projeví nejen do oblasti ekonomické, ale i právní a samozřejmě i sociální.

3.3 Ekonomické důsledky zadluženosti domácností

Z ekonomického hlediska má a bude mít i do budoucna zadluženost své důsledky. Společnost si málokdy uvědomí tyto důsledky, které se mohou projevit v oblasti koupěschopnosti domácností, které si již nebudou moci dovolit, to co by chtěly. Pokud domácnosti nemají finanční prostředky, tak to vede ke snižování tržeb, což logicky podněcuje ke snížení poptávky. Na tuto situaci zaměstnavatelé nepochybně reagují propouštěním, což zvyšuje nezaměstnanost, a to má za následek snížení odvodů do státního rozpočtu. Nejen, že dochází k poklesu těchto příjmů, ale zvyšuje se i schodek státního rozpočtu z důvodu výdajů na sociální dávky, zdravotního pojištění nezaměstnaných či vyplácení hmotného zabezpečení uchazečů o zaměstnání.

Bohužel konsekvence zadluženosti se odráží i v oblasti bankovních poskytovatelů půjček a úvěrů. Bankovní subjekty na tuto skutečnost reagují tak, že zpřísní podmínky pro jejich získání. Taktéž v případě vyšších úvěrů (hypotečních) požadují vyšší záruky, které si domácnosti samozřejmě často nemohou dovolit. Domácnosti proto hledají jinou možnost řešení půjčení finančních prostředků. Využijí nabídky nebankovních subjektů, kteří poskytují úvěry bez významnějších podkladů a dokladů např. o příjmech žadatele o půjčku, což je jistě vykoupeno nevýhodností smluv v podobě vysokých úroků a poplatků za uzavření smluv. V případě, že dlužník není schopen dostát svým závazkům

a nezvládá splácení půjčky, tak nejprve situaci řeší další půjčkou, ale od jiného nebankovního poskytovatele. Bohužel ve většině případů toto řešení není efektivní a dostane již tak zadluženého jedince do dalších finančních problémů. Výsledkem takto řešené situace je předlužení, které na sebe váže žalobu, exekuci (popř. výkon rozhodnutí) či insolvenční řízení. Pokud dojde až k této fázi, tak domácnost přichází o svůj majetek, koupěschopnost domácnosti je mizivá, která se odráží i na životní úrovni domácnosti.

4 NÁSLEDKY PLYNOUCÍ Z NESPLÁCENÍ ÚVĚŘŮ A PŮJČEK

Důsledků, které mohou na sebe vázat i drobné půjčky až hypoteční úvěry existuje mnoho. Jedna z nejčastějších situací u drobných (spotřebitelských) půjček je ta, kdy významné množství dlužníků řeší svoje dluhy tím způsobem, že přebíjí půjčku půjčkou, tedy berou si další půjčky. Z nové půjčky dlužník zaplatí potřebné splátky předchozí, popř. předchozích půjček a zbylé peníze utratí. Ale další měsíc se situace často opakuje. Zde nastává určitý kolotoč, který je nazýván „dluhovou pastí“ nebo je možné setkat se i s pojmem „dluhová spirála“. A zde by měl být první impuls, kdy by si lidé měli uvědomit, že nastává situace, která se bude zhoršovat, a která je může dostat až do stavu, kdy již nebude možné reálné řešení.

Současný právní řád České republiky vymezuje instituty a procesy, které souvisí se situacemi, kdy dlužník není schopen dostát svým závazkům a nezvládá splácet dohodnuté částky. Dostává se tedy do tzv. prodlení, což je situace, kdy vypršela vymezená časová lhůta, kterou měl dlužník stanovenou k tomu, aby uhradil věřiteli částku, kterou si od něj zapůjčil.

4.1 Urovnávání sporu mezi věřitelem a dlužníkem

4.1.1 Mimosoudní urovnání sporu

Již z názvu vyplývá, že se jedná o určitou dohodu mezi dlužníkem a věřitelem, která vzniká mezi účastníky smlouvy o půjčce či úvěru, popř. jejich právních zástupců. V této souvislosti je opravdu dobré snažit se v případě, že se dlužník dostane do situace, kdy není schopen dostát svým závazkům, aby usiloval o mimosoudní vyřešení, neboť i zde by došlo zbytečně k tomu, že dlužná částka naroste o náklady na soudní řízení, které nejsou v dnešní době malé. Mezi nejčastěji používané prostředky patří:

- *Dohoda o uznání dluhu*

Tento právní institut je postaven na myšlence, že dlužník potvrzuje věřiteli, že je vůči němu opravdu dlužníkem a zavazuje se na základě takto sepsané dohody, že výši dluhu zaplatí. Dohoda o uznání dluhu je sepisována podle občanského zákoníku a v případě uznání závazku podle obchodního zákoníku. V této dohodě je možnost dlužníka vyjednat si „nový“ splátkový kalendář, který může mít tu výhodu pro dlužníka, že dlužná částka

nemusí být uhrazena jednorázově, ale dluh je umořován postupně v menších, pravidelných splátkách.

V při výrazně větším dluhu se věřitelé obracejí k institutu uznání závazku formou notářského či exekutorského závazku s doložkou přímé vykonatelnosti, neboť ten jim poskytuje vysokou právní jistotu uspokojení jejich pohledávek a zaručuje výhodné postavení při případném soudním vymáhání splatné částky.²²

- *Rozhodčí řízení*

Jedná se taktéž o mimosoudní vyrovnání mezi stranami sporu, při které dochází k jejich urovnání na základě zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů. Na základě tohoto zákona lze rozhodovat veškeré majetkové spory kromě sporů prováděním konkurzu nebo vyrovnáním.²³

V případě, že smlouva o půjčce či smlouva o úvěru obsahuje rozhodčí doložku, tak lze provést vyřešení sporu prostřednictvím osoby (rozhodce). Tato doložka je obsažena buďto ve všeobecných obchodních podmínkách nebo v závěrečném ustanovení smlouvy. K rozhodčí doložce se v dnešní době uchyluje stále více poskytovatelů úvěru či půjčky, neboť výsledek tohoto řízení, kterým je rozhodčí nález, má právní účinky jako pravomocné soudní rozhodnutí a je tedy i vykonatelný. V případě, že osoba povinná nesplní závazek, který vyplývá z rozhodčího nálezu, tak má věřitel možnost podat návrh na nařízení exekuce, o kterém budu hovořit níže. Zde je podle mého názoru nutné upozornit na významnou skutečnost, že rozhodčí nález je řádným exekučním titulem.

4.1.2 Exekuce či výkon rozhodnutí

Výkon rozhodnutí a exekuce jsou v podstatě rovnocenné pojmy. Oba tyto způsoby umožňují věřitelům, aby vymohli své pohledávky. V rámci výkonu rozhodnutí probíhá řízení, které se řídí zákonem č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a řízení probíhá před okresními soudy. Avšak rostoucí počet českých domácností, které nestačily splácet své závazky, mělo za následek změnu právní úpravy při vymáhání dlužných částek. Do účinnosti zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti, bylo vymáhání tohoto práva tedy jen na soudech. Od září 2001 nastala změna a kromě soudních vykonavatelů se objevili i soudní exekutoři.

²² NOVESKÝ, I. et al. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 1. vydání. Praha: COFET, 2009. str. 390. ISBN 80-254-4207-4.

²³ Tamtéž, str. 396.

Níže se budu věnovat exekuci, neboť je prováděna častěji, protože výkon rozhodnutí je složitější a zdlouhavější. U exekuce věřitel nemusí ztrácet čas, ale ani finanční prostředky na řízení o prohlášení majetku, aby zjistil, jakým způsobem je možné provést exekuci. V rámci výkonu rozhodnutí je nutné, aby si oprávněný, tedy věřitel, zvolil konkrétně způsob provedení exekuce.

Aby mohla být exekuce vůbec provedena, tak je nutné mít „v ruce“ tzv. exekuční titul, kterým může být:

- rozhodnutí soudu (rozsudek, schválený smír), které přiznává právo, zavazuje k povinnosti nebo postihuje majetek,
- exekutorský zápis se svolením k vykonatelnosti,
- notářský zápis se svolením k vykonatelnosti,
- rozhodčí nález,
- platební rozkaz
- rozhodnutí orgánů státní správy a územní samosprávy včetně platebních výměrů, výkazů nedoplatků a rozhodnutí a výkazy nedoplatků ve věcech nemocenského pojištění a sociálního zabezpečení,
- jiná rozhodnutí a schválené smíry, jejichž výkon připouští zákon.²⁴

Mezi způsoby provedení exekuce, pokud exekuční titul ukládá zaplacení peněžité částky, u domácností patří:

- srážky ze mzdy a jiných příjmů,
- příkázání pohledávky (především příkaz k výplatě z účtu u peněžního ústavu),
- prodej movitých věcí a nemovitostí,
- zřízení exekutorského zástavního práva na nemovitostech.

Pokud se jedná o jinou povinnost, která je uložena exekučním titulem než výše uvedené zaplacení peněžité částky, tak se vychází z povahy uložené povinností. Exekuce může být tedy provedena:

- vyklizením,
- odebráním věci,
- rozdělením společné věci,
- provedením prací a výkonů.

²⁴ *Obecné informace o problematice exekucí* [online]. [cit. 2011-06-06]. Dostupné z WWW: <<http://www.spolcest.cz/files/poradna/letaky-spolcest-7.pdf>>.

V rámci peněžitých plnění opět existují určité výjimky, co je a není možné zabavit např. u příjmů či movitých věcí. V oblasti příjmů jsou vymezeny následující příjmy, které exekutor v žádném případě nesmí zabavit, a jsou to: dávky v hmotné nouzi, jednorázové dávky (porodné, pohřebné), sociální dávky pro zdravotně postižené, příspěvek na bydlení, příjmy, které nepřekročí nezabavitelné minimum, o kterém budu hovořit níže (na jednotlivce - 5 326 Kč + 1 331,50 Kč na každou vyživovanou osobu). Vše ostatní může být exekutorem zabaveno – podpora v nezaměstnanosti, důchod, mateřská, rodičovský příspěvek, ale i přírůstek na dítě. Zákon nám taktéž stanovuje, co nesmí exekutor zabavit z movitých věcí – běžné oblečení všech členů domácnosti, obvyklé vybavení domácnosti (tj. např. stůl, postel, židle, nádobí, povlečení, topení, pračka, sporák), zdravotnické potřeby, léky a pomůcky, které některý z členů domácnosti potřebuje s ohledem na jeho zdravotní stav. Dále sem spadá i finanční hotovost ve výši 6 252 Kč, což je dvojnásobek částky životního minima.

Hojným způsobem, který exekutor taktéž významně provádí, je prikázání pohledávky. Nejčastěji se jedná o blokaci finančních prostředků, které jsou na účtu dlužníka. Zde má exekutor možnost nařídit bankovnímu ústavu, aby dlužníkovi zablokovala účet až do výše jeho pohledávky. V případě, že dlužná částka přesahuje, což tomu tak ve většině případů je, finanční obnos, který je na účtu dlužníka, tak ze zákona dlužníkovi musí zůstat částka, která odpovídá výši 6 252 Kč, což je dvojnásobek životního minima. Tento finanční obnos si dlužník může vyzvednout pouze jednou v období nařízené exekuce. Zde ale pozor, pokud exekutor nařídí na provedení exekuce nejen srážku ze mzdy a jiných příjmů, ale i exekuci na bankovní účet, tak se dlužník nedostane ani k nezabavitelnému minimu. Spousta lidí má za to, že pokud mu exekutor zabaví skoro celou výplatu a má nařízenou i exekuci na bankovní účet, tak mu musí zůstat minimální částka k přežití, ale bohužel fakt je jiný.

4.2 Insolvence, insolvenční řízení

Od 01.01.2008 je účinný insolvenční zákon (zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení), který je pro některé dlužníky velice významný. Zavádí pro nepodnikatelské subjekty (jak fyzické osoby, tak právnické osoby) institut oddlužení²⁵ neboli osobní bankrot, kterým je možné řešit těžkou finanční situaci, kdy již dlužník není schopen zvládnout svoje finanční závazky vůči věřitelům a jeho dluhy jsou tak vysoké, že by je

²⁵ Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, ve znění pozdějších předpisů, § 389 - § 418.

nebyl schopen splatit ani do konce svého života. Samozřejmě oddlužení má své přednosti, ale i své zápory. V případě, že dlužník nesplní stanovené podmínky a povinnosti, tak dojde k vymáhání dlužné částky jiným způsobem (např. již výše zmíněná exekuce). V opačném případě tento zákon dává dlužníkovi jistou naději, že po splnění podmínek bude na něj pohlíženo jako na nezadluženou osobu, která je osvobozena od placení zbývajících částí dlužných závazků a má možnost začít opět plnohodnotně žít. Stěžejním aspektem tohoto přístupu je posílení sanačního principu, tedy snaha o řešení situace osobního bankrotu dlužníka nelikvidačním přístupem, a to s cílem zachovat funkční subjekty v ekonomickém prostředí.²⁶ Počet návrhů na insolvenční řízení u fyzických osob roste geometrickou řadou, o čemž se můžeme přesvědčit v následující tabulce 1.

Tabulka 1: Insolvenční návrhy fyzických osob v České republice²⁷

Insolvenční návrhy fyzických osob v České republice

	2008	2009	2010	2011
leden	167	145	471	1010
únor	290	226	660	1284
březen	222	251	913	1554
duben	212	258	835	1299
květen	129	292	894	1523
červen	138	384	905	
červenec	133	373	884	
srpen	108	398	839	
září	128	439	915	
říjen	143	402	1018	
listopad	147	530	1127	
prosinec	119	539	1098	
CELKEM	1936	4237	10559	5147

[zdroj: Creditreform]

²⁶ MALÝ, T. Osobní úpadek. In Smrčka, L. a kol. *Working paper 2/2007 – Bankrot a insolvenční řízení*. Praha: Oeconomica, 2007. str. 12. ISBN 978-80-245-1220-4.

²⁷ *Vývoj insolvenčních návrhů v České republice v květnu 2011* [online]. [cit. 2011-06-06]. Dostupné z WWW: <<http://iprosperita.cz/analyzy/537-vyvoj-insolvenци-v-ceske-republice-v-kvetnu-2011>>.

Insolvenční zákon vymezuje dva základní způsoby oddlužení. První možností je jednorázové zpeněžení majetku dlužníka a druhou je plnění splátkového kalendáře, a to po dobu pěti let, které je používáno častěji. V tomto pětiletém období je nutné, aby bylo splaceno alespoň 30% pohledávek věřitelů. Existuje zde možnost ze strany věřitelů, že dlužník má zaplatit i nižší procento než je výše uvedených 30%, ale to jen v případě, že s tím vyslovili písemný souhlas věřitelé. Tato situace nastává zcela výjimečně. Určitou výhodou insolvenční zákon přináší i pro věřitelé (především pro nezajištěné), že dojde k uspokojení jejich pohledávek alespoň ve výši 30%. Buď dojde k jednorázovému splacení nebo jsou pravidelně po dobu pěti let věřitelé uspokojováni splátkami.

Návrh na oddlužení může podat pouze dlužník. V tomto návrhu je potřebné, aby byla splněna podmínka tzv. poctivého úpadce, která spočívá v tom, že dlužník má upřímnou a poctivou snahu se svými dluhy bojovat a řešit je. Po podání návrhu následuje posouzení soudu, zda jsou splněny všechny podmínky úpadku. V případě, že jsou splněny všechny povinné podmínky, tak soud vydá usnesení, v němž je ustanoven insolvenční správce. Následuje schůze věřitelů, kteří rozhodují o způsobu oddlužení (splátkový kalendář nebo prodej majetku). Dochází-li k procesu oddlužení formou splátkového kalendáře, tak je dlužník povinen pracovat a z výdělku mu zůstává pouze životní minimum a částka nezbytná k zajištění jeho další výdělečné činnosti. Získá-li během tohoto pětiletého období mimořádný příjem díky daru nebo dědictví, je povinen tento majetek zpeněžit a použít na umoření dluhu nad rámec pravidelných splátek. Na vše dohlíží insolvenční správce, který informuje pravidelně nejen insolvenční soud, ale i věřitele. Pokud dojde k situaci, že dlužník neplní náležitě své závazky, tak soud má možnost proces oddlužení zrušit.

Ministerstvo spravedlnosti spravuje veřejně přístupný insolvenční rejstřík, což je elektronické médium, v němž je možné vyhledat údaje o osobě, která je v insolvenci. Díky tomuto rejstříku mají bankovní i nebankovní subjekty poskytující úvěry a půjčky další možnost získat informace o žadateli o finanční prostředky. Po pravomocném ukončení insolvenčního řízení insolvenční soud dlužníka ze seznamu vyškrtně a jeho údaje budou v tomto rejstříku nepřístupné.

Samozřejmě, že některým lidem ve společnosti se bude zdát tento institut jako drastický způsob vyřešení jejich finančních problémů. Ale na druhou stranu a podle mého mínění, doba pěti let není zase tak dlouhá, aby se jedinec nemohl neuskromnit a plnit zákonem stanovené podmínky, čímž určitým způsobem pyká za své hlouposti a následně po splnění nesnadných podmínek a povinností může začít s čitým štítem. Je nutné mít na paměti, že pokud dojde k osvobození dlužníka od zbytku nesplacených pohledávek, tak je zde ještě

doba 3 let od právní moci rozhodnutí insolvenčního soudu o výše uvedeném osvobození, ve které může být toho osvobození zrušeno z důvodů, že jedinec jednal nezákonně a podvodně, čímž došlo k znevýhodnění jeho věřitele či věřitelů. Zde by mohlo dojít k situaci, že věřitelé budou po dlužníkovi vymáhat všechny nesplacené pohledávky, které jim dluží. Proto by si měl jedinec dobře rozmyslet, zda do takového rizika půjde a bude se pět let chovat podle stanovených pravidel nebo se naopak bude chovat rizikově a doufat, že se na jeho podvodné jednání nepřijde.

4.3 Sociální důsledky zadluženosti

Bohužel největší dopad má zadluženost na domácnosti, které spadají do sociálně slabé vrstvy. Důvodem je snadná dostupnost spotřebitelských úvěrů a půjček. Žel domácnosti si často neuvědomují své možnosti v oblasti svých financí a mnoho z nich se snaží svoji spotřebou ukázat, že nespádají do společenské vrstvy, ve které se opravdu nacházejí. Mezi zadluženými a předluženými domácnostmi se většinou objevují lidé se základním, popř. středoškolským vzděláním. Dále mohou být zadlužené domácnosti charakterizovány jako nízkopříjmové nebo jen s jedním ekonomickým aktivním členem. Špatné postavení mají i matky samoživitelky, popř. otcové, samoživitelé.

Následky předlužení domácnosti má mnoho sekvencí, které na sebe navazují. V některých případech může být prvním impulsem zdravotní problém osoby, která přináší příjem do domácnosti či ztráta jeho zaměstnání, následuje závislost na sociálních dávkách, rozpad rodiny, ztráta bydlení, odebrání dětí, krádeže a jiná kriminalita, práce na černo až skončení na ulici jako bezdomovec. Naopak někteří méně psychicky odolní jedinci tuto situaci řeší i sebevraždou. Typický proces, kterého se stanou součástí předlužené domácnosti, je sociální exkluze²⁸.

4.3.1 Systém sociální péče a pomoci

Sociální systém České republiky nabízí nepřehledné množství dávek, které je možné využít se zřetelem i bez ohledu na výši příjmů domácností. Většina dávek je ale poskytována na výši příjmů domácností. Z tohoto systému čerpají domácnosti, které mají nízké příjmy nebo dokonce žádné. V takovém případě první oblastí, na kterou nezbyvají finanční

²⁸ Sociální exkluze neboli sociální vyloučení je proces vylučování jedinců či skupin obyvatelstva ze sociálního, ekonomického a kulturního života společnosti v důsledku nedostatečného přístupu nejen k rozdělovanému bohatství, ale i k dalším zdrojům, kterými mohou být – zaměstnávání, vzdělávání, bydlení, zdravotní péče a sociální ochrana.

prostředky, je oblast bydlení a služeb souvisejí s ním (plyn, elektrika, voda, ...). Zde je domácnost ohrožena možným vystěhováním do bytů nižší kvality, popř. zde nastává odchod na ubytovnu či azylového domu. Je nutné mít na paměti, že pokud rodina nemá finanční prostředky na zaplacení nájemného a služeb spojených s bydlením, ale příjem v rodině je, tak nemusí dosáhnout na dávku ze systému státní sociální podpory²⁹ (příspěvek na bydlení) či hmotné nouze³⁰ (příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení). Podle zákona o pomoci v hmotné nouzi je specifikována ještě jedna dávka – mimořádná okamžitá pomoc, která je poskytována občanům, kteří se ocitli v nepříznivé sociální situaci, ale nesplňují podmínky hmotné nouze (např. hrozí vážná újma na zdraví).³¹

Sociální oblast nabízela do 31.12.2006 domácnostem v nepříznivé sociální situaci možnost bezúročných půjček, která měla pomoci překonat jejich tíživou životní situaci, a to v případě, že nemohou půjčku získat jinak. Tato půjčka byla poskytována podle vyhlášky č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení, ve znění platném do 31.12.2006. Půjčku bylo možné získat až do výše do 20 000 Kč. Bohužel tento institut měl své klady i zápory. Největším asi negativem, a proto došlo k jeho zrušení, bylo to, že domácnosti především sociálně slabé, se nerozvázně zadlužovali. A i pro rozpočet obcí, které byly poskytovateli těchto půjček to bylo jisté riziko, zda budou finanční prostředky vráceny ve lhůtě. V současné době zůstává bezúročná půjčka poskytována podle výše uvedené vyhlášky účelově na zakoupení motorového vozidla, a to do výše 40 000 Kč pouze zdravotně handicapovaným občanům, kteří splňují podmínky špatného zdravotního stavu.

4.3.2 Nezabavitelné minimum

Jistá ochrana příjmů dlužníka je stanovena nařízením vlády č. 595/2006 Sb., o způsobu výpočtu základní částky, která nesmí být povinnému sražena z měsíční mzdy při výkonu rozhodnutí, a o stanovení částky, nad kterou je mzda postižitelná srážkami bez omezení. Toto „hájení“ se nazývá nezabavitelné minimum, což je částka, která musí dlužníkovi zůstat za jistých podmínek. Výše nezabavitelného minima je každý rok měněna, a to vždy s účinností od prvního dne nového kalendářního roku.

²⁹ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

³⁰ Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.

³¹ KOTÝNKOVÁ, M. *Sociální ochrana chudých v České republice*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2007, str. 98. ISBN 978-80-245-1302-7.

Nezabavitelná částka dlužníka vychází z částky stanovené pro životní minimum jednotlivce, která je podle § 2 zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů, 3 126 Kč. Tato částka nebyla od účinnosti výše uvedeného zákona valorizována. A dále je stanovována z částky normativních nákladů na bydlení pro jednu osobu v nájemním bytě v obci od 50 000 do 99 999 obyvatel, a to bez ohledu na to, v jaké obci skutečně povinný žije. Tato výše je určena nařízením vlády č. 414/2010 Sb., kterým se pro účely příspěvku na bydlení ze státní sociální podpory pro rok 2011 stanoví výše nákladů srovnatelných s nájemným, částek, které se započítávají za pevná paliva, a částek normativních nákladů na bydlení. V letošním roce byla zvýšena tato částka na bydlení ze stávající částky 4 597 Kč na 4 863 Kč. Ale součtem těchto částek, která činí 7 989 Kč se nedostaneme na částku, která je nezabavitelná. Nezabavitelná částka dlužníka je dána jako $\frac{2}{3}$ z částky 7 989 Kč, tj. 5 326 Kč. Dále se nezabavitelná částka dlužníka může zvýšit o částku na vyživovanou osobu, která se vypočítá jako $\frac{1}{4}$ z nezabavitelné částky na povinného (5 326 Kč) a ta činí pro letošní rok 1 331,50 Kč. Dosud činila nezabavitelná částka na vyživovanou osobu 1 287,17 Kč.³²

4.3.3 Dluhové poradny

Občané, kteří se dostanou do těžké životní situace z důvodu předlužení, mají možnost využít pomoci několika sdruženích a občanských poraden, které jsou zaregistrované jako neziskové organizace. Mezi nejznámější, na něž se lidé obracejí, patří občanské sdružení SPES, Poradna při finanční pomoci, Sdružení na obranu spotřebitelů, Asociace občanských poraden, Sdružení českých spotřebitelů, Člověk v tísni, Občanská poradna REMEDIUM Praha či Bezplatná právní poradna Exekutorské komory. Na internetu je možné najít i jiné poradny kromě výše uvedených, ale jedinci by měli vědět, že se může jednat o poradny, které nepracují na neziskovém principu a za poskytnuté služby mohou požadovat peníze.

Často lidé přichází do poraden s vidinou vyřešení svých dluhů. V mnoha případech dojdou dlužníci za pět minut dvanáct nebo pět minut po dvanácté. Nejednou také tito lidé čekají zázraky ve formě vyřešení svých závazků. Dluhové poradny jsou schopny podat návod,

³² *Nové nezabavitelné částky (nezabavitelné minimum) při srážkách ze mzdy po valorizaci pro rok 2011. Srážky ze mzdy po valorizaci nezabavitelných částek pro r. 2011* [online]. [cit. 2011-06-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/nove-nezabavitelne-castky-nezabavitelne-minimum-pri-srazkach-ze-mzdy-po-valorizaci-pro-rok-2011-srazky-ze-mzdy-po-valorizaci-nezabavitelnych-castek-pro-r-2011-70077.html>>.

nasměrovat dlužníka, jakým způsobem je možné řešit jeho situaci. V naprosté většině případů se klienti poraden nejprve zadlužili u některé z bank, poté došlo k zadlužení u nebankovní instituce.³³

Počty osob, které využijí jejich pomoci, stále rostou. Je těžké získat souhrnné informace k celkovému počtu dotazů spojených s dluhovou problematikou, ale Asociace občanských poraden si vede své statistiky, které jsou zveřejněny. Z nich je patrné a je potvrzeno, že za první čtvrtletí roku 2011, kdy bylo podáno 6 351 dotazů ve srovnání se stejným obdobím roku 2010 (4 302 dotazů), došlo k nárůstu dotazů občanů v občanských poradnách téměř o polovinu (48 %). V celkovém období roku 2009 bylo zaevidováno 10 952 dotazů k dluhové problematice, což oproti následujícímu roku 2010, v němž bylo zaznamenáno 17 872 dotazů, to znamenalo nárůst 63%. Jednou z hlavních příčin předlužení domácností v České republice byla zjištěna na základě řešených případů nedostatečnost v legislativě, kterou následovala nízká finanční gramotnost a nezodpovědný přístup při stanovování rozpočtů domácností.³⁴

³³ *Zpráva o finanční stabilitě 2009/2010* [online]. [cit. 2011-05-10]. Dostupné z WWW: <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/financni_stabilita/zpravy_fs/FS_2009-2010/FS_2009-2010.pdf>.

³⁴ *Problémy zadlužených lidí se neustále prohlubují* [online]. [cit. 2011-06-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.obcanskeporadny.cz/tiskove-zpravy/problemy-zadluzenych-lidi-se-neustale-prohlubuji/>>.

5 MOŽNOSTI PREVENCE ZADLUŽOVÁNÍ DOMÁCNOSTÍ

Česká společnost došla i v posledních letech k názoru, že je nutné s dluhy domácností bojovat. Vycházejí nejrůznější knihy, články v časopisech a na internetu, které se snaží publikovat návody a rady, jak se vyhnout dluhové pasti. Bylo možné i sledovat nejednu sérii pořadů, kde bylo k vidění, jak lehké je zadlužit se. Cílem bylo pomoci lidem z jejich finančních nesnází. Nejen mě, ale mnoho dalších lidí udivilo, jak dlouho jsou schopni být lidé laxní ke svým závazkům vůči věřiteli a spoléhají na nemožné.

Důvody, které vedou jedince k vyřízení půjčky, jsou různorodého charakteru. Do problémů platební neschopnosti se ve větší míře dostávají podle mého mínění jedinci s nižším vzděláním, kteří nemají výraznější ekonomické a právní povědomí, což se potvrdilo i dotazníkovým šetřením, které jsem provedla. Mnoho jedinců v naší republice není tak vyzrálých, aby se sami stoprocentně starali o své finanční závazky a záležitosti. Nárůst zadluženosti českých domácností souvisí nejen již několikrát uvedenou finanční krizí, ale i s nedostatečnou finanční gramotností našeho obyvatelstva. Proto je nutné podle mého názoru dbát na finanční vzdělávání, které by vedlo ke zvyšování finanční gramotnosti naší populace. Zajisté je důležité klást důraz na prevenci v této oblasti než až následně řešit výrazné dluhy a jejich následky.

Mít přehled a orientovat se v „labyrintu“ úvěrů a půjček je pro významné množství naší společnosti obtížné, proto bych dále kladla důraz na transparentnost podmínek poskytovaných úvěrů a půjček, ale i zvyšování informovanosti obyvatel v této problematice.

5.1 Finanční gramotnost

Finanční gramotnost je brána jako soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků, s ohledem na měnící se životní situace.³⁵

³⁵ NOVESKÝ, I. et al. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 1. vyd. Praha: COFET, 2009. str. 24. ISBN 80-254-4207-4.

Zvyšování finanční gramotnosti společnosti je jedním ze způsobů prevence, kterým by mohlo a mělo dojít ke snížení „negativního“ zadlužování. Finanční gramotnost v dnešní době stále schází velkému množství obyvatel. Významné procento naší populace nezvládá vedení svých financí, což by mohlo mít do budoucna fatální následky. „Život na dluh“ je určitým fenoménem posledních let.

Zdá se mi důležité podotknout, že bohužel ani děti a mládež nejsou prozatím vedeni v oblasti finančního vzdělávání. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky si začalo uvědomovat, že finanční vzdělávání je nedílnou součástí přípravy žáků v počátečním vzdělávání žáků základních i středních škol. Prvním významnějším krokem bylo schválení usnesení č. 338 ze dne 10. května 2010 Národní strategie finančního vzdělávání, a to Vládou České republiky. V dubnu letošního roku bylo vydáno Sdělení ředitelům škol v základním a středním vzdělávání o zařazení finanční gramotnosti do PISA 2012 a další doporučení, proto by mohly být děti a mládež posilováni ve vzdělávání ve výše uvedené problematice. Nyní jen můžeme čekat, jakým způsobem se k tomu postaví vzdělavatelé našich dětí a zda to přinese kýžený výsledek.

5.2 Rozpočtová gramotnost

Významné postavení má podle mého mínění i rozpočtová gramotnost, která je chápána jako kompetence nezbytná pro správu osobního/rodinného rozpočtu (např. schopnost vést rozpočet, stanovovat finanční cíle a rozhodovat o alokaci finančních zdrojů). Zahrnuje se sem i schopnost zvládnutí různých životních situací z finančního hlediska.³⁶ Sestavením rozpočtu domácnosti je možné nalézt finanční prostředky a rezervy, které se mohou využít např. k pravidelnému spoření, ale i na druhé straně to může poskytnout náhled na skutečnou finanční situaci domácnosti a případný racionální náhled, zda je možné si dovolit využít zapůjčení finančních prostředků, aby je bylo možné postupně splácet. Jde tedy o rozumné posouzení potřebnosti úvěru. České domácnosti by si měli být vědomi, že vytvořením si tohoto rodinného rozpočtu ztratí určitý čas, ale naopak jsou schopni se zamyslet a ztracený čas jim může ušetřit peníze.

Základem pro vytvoření si svého rozpočtu je příjmová a výdajová stránka domácnosti, s níž se pracuje. Na internetových stránkách je možné stáhnout si bezplatně formulář³⁷, který pomůže se zformováním rozpočtu a přímo navede jedince, jak formulář vyplnit,

³⁶ NOVESKÝ, I. et al. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 1. vyd. Praha: COFET, 2009. str. 335. ISBN 80-254-4207-4.

³⁷ *Kalkulačka osobního rozpočtu* [online]. [cit. 2011-06-04]. Dostupné z WWW: <<http://i.iinfo.cz/urs-att/kalkulacka-osobni-rozpocet-117136269846754.xls>>.

aby byl splněn jeho účel. Výsledkem je číslo, které je buďto kladné nebo záporné. V případě záporného znaménka se domácnost musí zamyslet nad svojí výdajovou stránkou, zda existují oblasti, kde je možné ušetřit. Pokud je schodek rodinného rozpočtu větší, tak už se jedná o zásadnější rozhodnutí, které už se třeba týká např. změny bydlení.

5.3 Finanční poradce vs. bankovní poradce

Finanční poradce je člověk, který radí lidem s jejich financemi. Domnívám se, že najít dobrého finančního poradce je v dnešní době velice složité, ale v případě, že se to člověku podaří, tak má možnost např. uzavírat výhodnější hypoteční úvěry či při sjednávání určitých služeb využít příznivějších podmínek. V dnešní době je neskutečné množství lidí, kteří mají na vizitce natištěno, že jsou finančními poradci, ale opak může být pravdou. Člověk by měl mít na paměti, že cílem práce finančního poradce je sestavení finančního portfolia klienta s následným servisem. Špatný finanční poradce chce prodat nevhodný nebo dokonce zbytečný produkt jen kvůli vidině vysoké provize.

Bankovní poradci popravdě řečeno jsou schopni zajistit pouze poradenství v produktech, které nabízejí banky. Tito poradci by se měli orientovat v nabídce bankovních subjektů a svým klientům dopomáhat k sjednávání na základě svých znalostí a dovedností k co nejlepšímu a nejvýhodnějšímu bankovnímu produktu, které jsou na trhu nabízeny.

5.4 Pojištění proti neschopnosti splácet

Pojištění proti neschopnosti splácet je jedna z možností, jak se nedostat do dluhové spirály. Je to jistě zajímavá nabídka pro domácnosti, které se zadluží, ale je nutné mít na paměti, za jakých podmínek se výše uvedené pojištění sjednává, neboť rozsah krytí se u jednotlivých poskytovatelů může různit. Jedná se o pojištění, které má dlužníkovi pomoci v nepříznivé životní situaci pokrýt splácení půjčených peněz. Zpravidla je dlužník pojištěn pro tyto tři základní rizika – úmrtí, invaliditu a pracovní neschopnost. Vzhledem ke zvyšující se nezaměstnanosti osob nejen v naší republice, kteří se před ztrátou práce zadluží, tak existuje možnost pojištění proti neschopnosti splácet rozšířit i pro pokrytí tohoto rizika.

Pojištění proti neschopnosti splácet má významné množství odpůrců, ale podle mého názoru může být toto pojištění pro některé dlužníky užitečné. Domácnost by si měla uvědomit, do jaké míry toto pojištění je pro ni výhodné a nejedná-li se o neúčelnou zátěž rozpočtu domácnosti. Nejčastější rizika, pro které domácnosti uzavírají toto pojištění, jsou dlouhodobá nemoc a ztráta zaměstnání, proto pojišťovací subjekty tyto dvě rizika

zahrnují do oblasti, kde si domácnosti musí připlatit. Domnívám se, že toto pojištění má význam pro případ, kdy domácnost je odkázána na určitý příjem a nastane jeho výpadek, proto z něj dojde ke krytí. Je zajisté dobré prostudovat si podmínky pojištění, aby člověk nebyl překvapen, že poskytovatel pojistky nezačne hradit splátky hned, ale až po určité době a za stanovených podmínek.

5.5 Regulace reklamy

Reklama má obecně manipulativní vliv na společnost. V dnešní době není těžké si půjčit finanční obnos v podstatě na cokoli, neboť denně je možné setkat se s poutavou reklamou na možnost půjčky za „výhodných“ podmínek, ve které je vidět rozzářené tváře lidí, kteří ještě mají možnost získat k půjčce dárek. A proč to nezkusit, když je to tak skvělá nabídka? Ale opak je často pravdou. Jedinci může v první chvíli pomoci vyřešit jeho finanční situaci, ale při nesplácení a neplnění podmínek to může přinést velké obtíže. Lidé především vnímají, jak snadné je půjčku získat. To, co hraje do karet těmto poskytovatelům půjček je rychlost vyplacení finančního obnosu a také minimální administrativní zatížení. Usměrnění reklamy samo o sobě nestačí, je nutná i změna některých zákonů, čímž by mohlo dojít ke změně situace na finančním trhu. Hlavním problémem reklam je vytváření zdání, že je běžné se v dnešní hektické době zadlužit, a že zapůjčení finančních prostředků je v podstatě bez nákladů, jen je nutné zaplatit úroky za zapůjčení a žádné významnější rizika z toho neplynou.

5.6 Terénní sociální práce

Jedno z možných preventivních opatření v oblasti předluženosti domácností je i posílení práce terénních sociálních pracovníků. Již výše jsem zmínila, že jedním ze startovních impulsů pro předlužení je neplacení nájemného, energií a služeb spojených s užíváním bytu. Je jisté, že je lepší předcházet zadlužení než následně řešit nevybíravě tuto situaci vystěhováním „na ulici“, což nemyslím doslovně, ale do ubytoven, holobytů či azylových domů. Proto by měli terénní sociální pracovníci motivovat domácnosti k placení nájmu a nebát se jim specifikovat následné problémy, které z toho mohou vyplynout, ale zaměřit se i na snížení pořizování spotřebního zboží na splátky. V případě, že situace již nastane, tak by měl terénní sociální pracovník pomoci řešit vzniklý problém (např. pomoci vyjednat splátkový kalendář).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

6.1 Cíl výzkumu

Zadlužená česká domácnost není v současné době neobvyklý jev. Proto jsem se v rámci svého výzkumu snažila získat informace, jaké má naše společnost povědomí o tomto globálně nežádoucím jevu. Cílem výzkumu bylo zjistit, co vede k zadlužení domácností, jakým způsobem jsou domácnosti zadluženy, zda jsou schopny své dluhy zvládat, jak jsou jedinci orientováni ve spleti úvěrů a půjček s ohledem na právní stránku a v následcích plynoucích z nesplacených úvěrů a půjček, a zda jsou domácnosti schopné své dluhy zvládat.

6.2 Formulace hypotéz

Pro svoji diplomovou práci jsem zformulovala několik hypotéz. Tyto hypotézy jsem sestavila na základě prostudování dostupné literatury, ale i z vlastní zkušeností a praxe, neboť pracuji na odboru sociálních věcí a zdravotnictví.

Stanovené hypotézy:

- Domácnosti s nižším vzděláním se častěji zadlužují u nebankovních subjektů.
- Většina zadlužených domácností je schopna splácet své závazky.
- Domácnosti s nižšími příjmy sjednávají více půjček a úvěrů u nebankovních subjektů.
- Lidé s nižším vzděláním se „nezdravě“ zadlužují, a to z důvodu zvýšených nároků na spotřebu.
- Čím vyšší vzdělání, tím pesimističtější názor na znalosti společnosti související s dluhovou problematikou.
- Lidé s vyšším vzděláním jsou více orientováni v pojmech spojených s dluhovou problematikou.

6.3 Tvorba a struktura dotazníku

Dotazník je sestaven z dvaceti otázek, které jsou otevřené, polootevřené, ale i uzavřené. Použila jsem i otázky filtrační a demografické.

Otevřená otázka – respondent na tuto otázku odpovídá do volných řádků vlastními slovy, čímž sděluje svůj názor na danou problematiku (např. otázka č. 13, 19).

Polootevřená otázka - v případě této otázky jsou respondentovi nabídnuty odpovědi k výběru, avšak poslední alternativou je jiná odpověď. Tady má respondent možnost, pokud mu nevyhovuje žádná z nabízených možností, odpovědět vlastními slovy (např. otázka č. 11, 15, 17 a 18).

Uzavřená otázka – dotazovaný má k dispozici určitý výčet odpovědí a z nich si vybírá tu, kterou pokládá za nejvhodnější. Z typů uzavřených otázek jsem použila:

- dichotomické – dotazovaný si vybírá ze dvou navzájem vylučujících se odpovědí (např. otázka č. 7, 12, 14 a 16),
- polytomické výběrové – výběr odpovědi je založen na volbě z více nabízených možností, kde si respondent zvolí jen jednu nejvhodnější (např. otázka č. 4, 10 a 20),
- polytomické výčtové – v rámci této otázky má respondent možnost výběru více odpovědí z nabízených možností (např. otázka č. 5, 6, 8 a 9).

Filtrační otázka – rozděluje respondenty na ty, kteří ke zkoumanému problému mají (nemají), co říci. To znamená, že otázka se vztahuje k jedné části dotazovaných (např. otázka č. 8, 9, 10, 11 a 13).

Demografická otázka – usnadňuje orientaci v souboru. Jedná se o otázky zjišťující věk, pohlaví či vzdělání (např. otázka č. 1, 2 a 3).

6.4 Sběr dat

Jako techniku výzkumu jsem zvolila dotazník. Dotazník spadá do technik sběru dat v terénu a patří mezi nejběžnější metody získávání dat. Důvodem výběru dotazníkového šetření bylo získání velkého množství informací a názorů respondentů v krátkém časovém období. Kladem dotazníku je i anonymita, která mohla zajistit pravdivost a kvalitu odpovědí. Pozitivum vidím taktéž v tom, že dotazovaní mají dostatek času k zamyšlení se nad některými otázkami. Je však nutné mít na mysli, že věrohodnost získaných informací může být částečně ovlivněno momentálním rozpoložením dotazovaného, ale i jeho ochotou odpovídat na jednotlivé otázky.

Sběr dat jsem prováděla v období května až června 2011 prostřednictvím papírových, ale i elektronických dotazníků. Snažila jsem se získat názory od respondentů všech věkových skupin.

6.5 Způsob zpracování dat

Získané údaje z dotazníkového šetření jsem zpracovala pomocí počítačového statistického programu SPSS Windows 19.0. Informace z dotazníku bylo nutné číselně dekodovat do tvaru, aby mohly být tímto počítačovým programem dále zpracovány do výsledkové podoby. Výsledky pomocí výše uvedeného programu byly převedeny do Microsoft Excel, a to z důvodu lepší ilustrace výsledků.

V rámci hypotéz budu sledovat signifikaci neboli hladinu významnosti, která pomůže k tomu, zda je možné či naopak ne zamítnout nulovou hypotézu. Zjišťuje se riziko chyby u stanovené hypotézy. V případě mých hypotéz postačí hladina významnosti 0,05, což značí riziko chyby ve výši 5%.

6.6 Určení výběrového souboru a jeho charakteristika

Základním souborem mého dotazníkového šetření jsou obyvatelé České republiky ve věku od 18 let, u kterých předpokládám, že již mají nějaké znalosti o problematice, která je spojena s nakládáním s finančními prostředky a již jsou schopni s ohledem na svůj věk uzavírat smlouvy o úvěrech a půjčkách. Dotazovaní byli vybráni na základě metody náhodného výběru. Výběrový soubor tvořilo 168 respondentů, z nichž bylo 92 žen a 76 mužů, což v procentuálním zastoupení činí 53,6% žen a 46,4% mužů.

Tabulka 2: Rozložení respondentů podle pohlaví

Pohlaví	Absolutní četnost	Relativní četnost
muž	78	46,4
žena	90	53,6
Celkem	168	100,0

Při výběru respondentů, kteří vyplňovali papírový dotazník, bylo mou snahou, aby byly zastoupeny všechny věkové kategorie s vyrovnaným počtem mužů a žen. Bohužel u elektronických dotazníků nebylo možné toto ovlivnit. Značný výkyv jsem zaznamenala u respondentů ve věkové skupině 21 – 30 let, kteří zde byli významněji zastoupeni, což zaznamenává tabulka 3. Domnívám se, že tato skutečnost není na škodu, neboť podle statistik se lidé nejčastěji zadlužují v tomto věkovém rozmezí z důvodu pořizování vlastního bydlení či jeho vybavování.

Tabulka 3: Věkové skupiny respondentů podle pohlaví

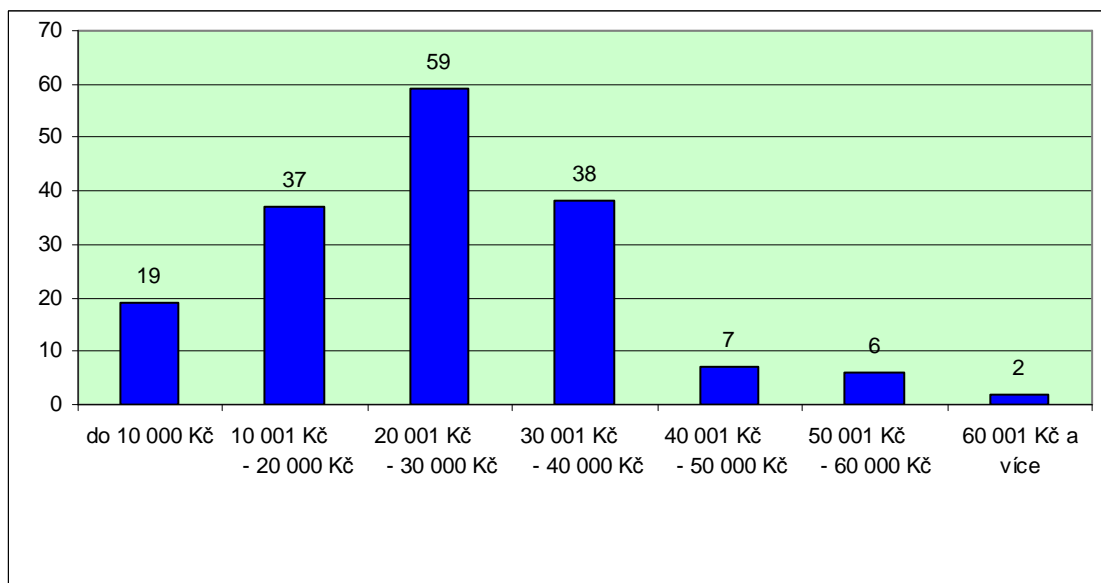
Věková kategorie	Pohlaví					
	muž		žena		Celkem	
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní
	četnost	četnost	četnost	četnost	četnost	četnost
do 20 let	13	16,7	8	8,9	21	12,5
21-30 let	20	25,6	23	25,6	43	25,6
31-40 let	15	19,3	13	14,4	28	16,7
41-50 let	12	15,4	12	13,3	24	14,3
51-60 let	9	11,5	23	25,6	32	19,1
61 let a více	9	11,5	11	12,2	20	11,9
Celkem	78	100,0	90	100,0	168	100,0

Snažila jsem se taktéž, aby bylo poměrné zastoupení u různých stupňů vzdělání dotazovaných, neboť se domnívám, že vzdělání respondentů ovlivňuje, u koho si půjčku či úvěr sjednají, a taktéž za jakým účelem dojde k sjednání. Větší rozptyl byl zaznamenán především u respondentů se středoškolským vzděláním s maturitou, kterých bylo téměř 1/3 (31%), což je viditelné v tabulce 4.

Tabulka 4: Rozložení respondentů podle vzdělání

Vzdělání	Absolutní četnost	Relativní četnost
základní	18	10,7
odborné bez maturity	46	27,4
středoškolské s maturitou	52	31,0
vyšší odborné	16	9,5
vysokoškolské	36	21,4
Celkem	168	100,0

Příjmy domácností respondentů spadají do kategorie spíše nižších a průměrných. Ze 168 respondentů jich 115 (68,4 %) nemá vyšší příjem než 30 001 Kč. 38 dotazovaných (22,4%) má příjem v rozmezí 30 001 Kč – 40 000 Kč měsíčně. Jen zanedbatelné procento, tedy 9%, má vyšší příjmy než 40 001 Kč. Podrobněji jsou příjmy znázorněny v grafu 5.

Graf 5: Čistý příjem domácností měsíčně [zdroj: autor]

6.7 Zpracování a interpretace výsledků

Otázka č. 5: Co Vás vedlo – pokud máte sjednanou půjčku/úvěr, nebo co by Vás vedlo – pokud nemáte sjednanou půjčku/úvěr k tomu, že jste si sjednal/sjednala (by jste si sjednal/sjednala) půjčku nebo úvěr?

Tato otázka směřovala ke zjištění stavu, co vedlo jedince ke zadlužení nebo co by je vedlo v případě nutnosti k jejich zadlužení. Z hlediska racionality jsem předpokládala, že nejčtenější odpovědí bude pořízení bydlení, což se potvrdilo. Téměř 62% (61,9%) ze 168 respondentů odpovědělo, že by se zadlužila z tohoto důvodu. Tento argument je také uváděn ve statistikách jako jeden z nejčastějších důvodů, proč se české domácnosti zadlužují. Domnívala jsem se taktéž, že výrazné zastoupení bude mít pořízení si spotřebního zboží (zejména elektroniky). Zde se lidé zadlužili nebo by se zadlužili ve 27,4%. Vyřízení si půjčky na pořízení automobilu nepovažují za nerozumné, neboť v případě lidí, kteří bydlí na vesnici a k tomu mají ještě malé děti, tak je to jediné možné spojení s větším městem. Tento důvod zadlužení využívá nebo by využilo 31% respondentů. Zajímavé bylo zjištění, co by kromě níže nabízených odpovědí dále vedlo nebo vede k zadlužení českých domácností. Dotazovaní uvedli např. koupi pozemku (kterou bych já osobně zařadila asi do nabízené odpovědi - investice), dále to bylo vzdělání dětí či zdraví, což si myslím, že jsou taktéž rozumné argumenty pro zadlužení se.

Tabulka 5: Příčiny, které by vedly nebo vedou k zadlužení domácností

Důvody k sjednání úvěru/půjčky	Absolutní četnost	Relativní četnost
pořízení bydlení	104	61,9
koupě automobilu	52	31,0
koupě dovolené	1	0,6
pořízení spotřebního zboží (elektronika)	46	27,4
pořízení spotřebního zboží (oděvy)	7	4,2
splacení předchozí půjčky/úvěru	15	8,9
investice	21	12,5
jiná možnost: koupě pozemku	1	0,6
jiná možnost: vzdělání dětí	1	0,6
jiná možnost: zdraví	1	0,6

Otázka č. 6: Na co by jste si nikdy nesjednal/nesjednala půjčku či úvěr?

Tato otázka byla dotazovaným položena záměrně, neboť mě zajímalo, zda-li se lidé zadluží za každou cenu, nebo nad tím co si za zapůjčené peníze pořídí, uvažují. Domnívám se, že společnost v dotazníku uvede spíše rozumné příčiny, pro které by se nezadlužili. Ale bohužel, jak se říká, člověk míní, osud mění, tak v některých případech vede člověka k sjednání závazku i nerozumné důvody, které byly uvedeny i respondenty.

V odpovědích pro možnost výběru byly uvedeny některé příčiny, které by jedince mohli vést k půjčce peněz. Nejvíce respondenti uváděli, že by si nepůjčili finance na koupi dovolené (97%). V těsném závěsu následovalo pořízení si spotřebního zboží – oděvy (95,2%). Výrazné zastoupení měla i možnost, že by si respondenti nevy půjčili finance na splacení předchozího úvěru, a to v 88,1%. Jen 23,2% respondentů by se nezadlužilo z důvodu pořízení si bydlení, což považuji za významné, že skoro 3/4 by se zadlužilo z tohoto důvodu, který je rozumný.

Tabulka 6: Důvody, pro které by se domácnost nezadlužila

Důvody k sjednání úvěru/půjčky	Absolutní četnost	Relativní četnost
pořízení bydlení	39	23,2
koupě automobilu	65	38,7
koupě dovolené	163	97,0
pořízení spotřebního zboží (elektronika)	120	71,4
pořízení spotřebního zboží (oděvy)	160	95,2
splacení předchozí půjčky/úvěru	148	88,1
investice	108	64,3

Otázka č. 7: **Využíváte v současné chvíli nějakou půjčku či úvěr?**

Cílem otázky bylo zjistit, zda jsou české domácnosti zadluženy nebo naopak ne. Podle dostupných zdrojů se uvádí, že více než polovina českých domácností je zadlužena, a to jak z toho pozitivního, tak i z toho negativního hlediska, což se i dotazníkovým šetřením potvrdilo, neboť 65,5% dotazovaných uvedlo, že má v současné době sjednanou nějakou půjčku či úvěr. Zbytek dotazovaných (34,5%) není tímto způsobem zatížen.

Tabulka 7: Rozložení respondentů podle pořízení půjčky/úvěru

Využívání půjčky/úvěru	Absolutní četnost	Relativní četnost
ano	110	65,5
ne	58	34,5
Celkem	168	100,0

Otázka č. 8: **U koho mají domácnosti sjednán úvěr/půjčku?**

Na tuto otázku odpovídali pouze respondenti, kteří v současné chvíli využívají nějakou půjčku či úvěr. Dotazovaní měli šanci využít více nabízených možností, neboť předpokládám, že pokud se domácnosti nezdravě zadlužují, tak využívají více subjektů, u kterých se zadluží. V nabídce možností byl bankovní subjekt, nebankovní subjekt nebo jiný subjekt (jako rodina, přátelé). Ze 110 respondentů, kteří využívají nyní nějakou sjednanou půjčku či úvěr, tak jí má ujednanou u bankovního subjektu 62 dotazovaných, což je téměř stejný počet jako u půjček a úvěrů u nebankovních poskytovatelů. U tohoto poskytovatele má sjednáno půjčku/úvěr 59 respondentů, což je opravdu minimální rozdíl. Opravdu se utvrzují v tom, že stále více lidí se zadlužuje u nebankovních subjektů, a to z nejrůznějších důvodů. Významné množství dlužníků má své závazky i v rámci rodinných příslušníků či přátel, tedy téměř 31% (34 respondentů ze 110 zadlužených).

Tabulka 8: Sjednání půjčky/úvěru - subjekt

	Půjčka/úvěr sjednán u					
	bankovního subjektu		nebankovního subjektu		jinde (rodina, přátelé)	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
ano	62	56,4	59	53,6	34	30,9
ne	48	43,6	51	46,4	76	69,1
Celkem	110	100,0	110	100,0	110	100,0

Otázka č. 9: Jaký produkt máte sjednán?

Tato otázka byla zaměřena na zjištění produktu, který vedl k zadlužení dotazovaných. Z nabídky možností nejvíce lidí uvádělo peněžní půjčku, kterou má ujednáno 40% (44 respondentů ze 110). Dále má významnou pozici i spotřebitelský úvěr a kontokorentní úvěr, který má sjednáno 33,6% (37 dotazovaných ze 110). Nejméně dotazovaní využívají leasing, který má smluveno 8,2% respondentů. Zde je viditelné, že opravdu spotřeba domácností stoupá, neboť lidé se nejvíce zadlužují na peněžních půjčkách a na spotřebitelském a kontokorentním úvěru. Úvěry ze stavebního spoření a hypoteční úvěry nemají tak silné zastoupení jako půjčky a úvěry související se spotřebou.

Tabulka 9: Produkty, které vedly domácnosti k zadlužení

Sjednaný produkt	Absolutní četnost	Relativní četnost
úvěr ze stavebního spoření	29	26,4
spotřebitelský úvěr	37	33,6
hypoteční úvěr (účelový i neúčelový)	18	16,4
peněžní půjčka	44	40,0
leasing	9	8,2
kontokorentní úvěr	37	33,6

Otázka č. 10: Kolik musí Vaše domácnost měsíčně vydat ze svých příjmů na splácení půjčky/úvěru?

V případě, že respondenti mají sjednanou nějakou půjčku či úvěr, tak musí ze svých příjmů měsíčně vydat ve více než v polovině případů (57,3%) do 5 000 Kč. Dále zadlužené domácnosti ve 31,8% vydávají na sjednané produkty 5 001 – 10 000 Kč za měsíc, což není málo. Minimální zastoupení (9,1%) mají výdaje v rozmezí 10 001 – 15 000 Kč za měsíc. Pouze necelé 2% (1,8%) dotazovaných platí měsíčně splátky za půjčky a úvěry ve výši 15 001 – 20 000 Kč. Více než 20 000 Kč nemusí splácet měsíčně žádný dotazovaný.

Tabulka 10: Splátky za měsíc za poskytnuté finanční produkty

Měsíční splátky za sjednané produkty (úvěr/půjčka)	Absolutní četnost	Relativní četnost
do 5 000 Kč	63	57,3
5 001 - 10 000 Kč	35	31,8
10 001 - 15 000 Kč	10	9,1
15 0001 - 20 000 Kč	2	1,8
Celkem	110	100,0

Otázka č. 11: **Jak by jste charakterizovali své zadlužení?**

U této otázky se měli respondenti zamyslet nad svým zadlužením, jak jej zvládají či naopak nezvládají. 50% dotazovaných, kteří mají sjednan v současné chvíli úvěr, půjčku, tak zvládá splácet své závazky pravidelně a bez obtíží. Zbýlých 50% již určité problémy se placením má. V případě malých obtíží, do kterých bych započítala občasné vynechanou splátku, se jedná o 30,9%. 13,6% už má větší potíže, neboť jim začínají dluhy přerůstat přes hlavu a dokonce ze 110 respondentů je 6, u kterých jejich dluhy řeší exekutor, což mi přijde alarmující fakt k takto malému počtu dotazovaných. Z tohoto opravdu usuzuji, že tento jev je vážný a že je nutné se mu více věnovat. Respondenti měli možnost kromě níže uvedených odpovědí specifikovat sami svůj názor na jejich zadlužení. Bohužel nikdo ze 110 respondentů, kteří odpovídali na tuto otázku, této možnosti nevyužili.

Tabulka 11: Charakteristika svého zadlužení očima samotného dlužníka

Vnímání své zadluženosti dlužníky	Absolutní četnost	Relativní četnost
jsem zadlužený/zadlužená, a své dluhy zvládám splácet pravidelně bez obtíží	55	50,0
jsem zadlužený/zadlužená, a své dluhy splácím, občas se stanem že některá splátka vypadne	34	30,9
jsem zadlužený/zadlužená, ale dluhy mi začínají přerůstat přes hlavu	15	13,6
jsem předlužený/předlužena, mé dluhy již řeší exekutor	6	5,5
Celkem	110	100,0

Otázka č. 12: Jste v současné době schopni část svých finančních prostředků uspořit?

Tato otázka má za úkol zjistit, zda jsou v současné době schopny domácnosti něco ze svých příjmů ušetřit například na horší časy. Je doporučeno, aby domácnost měla rezervu alespoň 3 měsíční příjmy z důvodu nečekaných výdajů. Ale tato skutečnost je u většiny z nich nemožná. Z dotazovaných jen asi 1/3 (34,6%) je schopna určitě finanční prostředky ušetřit. Ale ty částky, které ušetří jsou minimální, což je vidět i v následující tabulce 13.

Tabulka 12: Schopnost uspořit část finančních prostředků

Jste schopni uspořit	Absolutní četnost	Relativní četnost
ano	58	34,6
ne	110	65,4
Celkem	168	100,0

Otázka č. 13: Uved'te částku, kterou jste schopni měsíčně uspořit.

Tabulka 13: Výše uspořených finančních prostředků za měsíc

Výše uspořených finančních prostředků (v Kč)	Absolutní četnost	Relativní četnost
0	110	65,4
200	1	0,6
500	9	5,4
700	1	0,6
1000	12	7,1
1300	1	0,6
1500	6	3,6
2000	12	7,1
2300	1	0,6
2500	1	0,6
3000	4	2,4
3500	1	0,6
5000	4	2,4
5 500	1	0,6
6 000	1	0,6
6 500	1	0,6
10 000	1	0,6
15 000	1	0,6
Celkem	168	100,0

Otázka č. 14: Myslíte si, že jsou lidé schopni si spočítat, kolik peněz budou muset vrátit poskytovateli půjčky či úvěru?

Cílem této otázky bylo prozkoumat, jaké mínění má společnost o sobě ve věcech související s finanční gramotností. Zda spíše umí či naopak spíše neumí lidé spočítat, kolik budou muset vrátit finančních prostředků za jejich zapůjčení. Mým předpokladem bylo, že lidé mají spíše negativní postoj ke znalostem společnosti k této problematice, což se i potvrdilo, neboť 63,1% uvedlo, že si lidé spíše neumějí spočítat, kolik mají vrátit poskytovateli úvěru či půjčky. Pouhých 36,9% respondentů zastává názor, že společnost je schopna zvládnout vyřešit výše uvedený problém. Zde jsem si položila otázku, že možná respondenti vycházeli také ze svoji zkušenosti, zda oni sami jsou schopni toto zvládnout.

Tabulka 14: Názor společnosti na schopnost občanů vypočítat si, kolik musejí vrátit poskytovateli půjčky úvěru za půjčené finanční prostředky

Spočítat - kolik vrátit za půjčené finanční prostředky	Absolutní četnost	Relativní četnost
ano	66	39,3
ne	102	60,7
Celkem	168	100,0

Otázka č. 15: Víte, co znamená RPSN (roční procentní sazba nákladů)?

Tato otázka byla do dotazníku zadána záměrně, neboť jsem se chtěla přesvědčit, o tom, zda lidé mají povědomí o tomto pojmu, který se objevuje v nabídkách nebankovních poskytovatelů půjček a úvěrů. Společnost si mylně myslí, že tato zkratka označuje úrokovou sazbu, což i většina respondentů, kteří odpovídali na tuto otázku a neodpověděli správně, specifikovali tento pojem jako úrokovou sazbu. Ze 168 respondentů necelých 30% (29,2%) ví, co znamená RPSN, 41,7% se domnívalo, že ví, co pojem RPSN označuje, ale charakterizovali jej špatně. Zbýlých 29,2% neví, co si pod tímto pojmem představit.

Tabulka 15: Vysvětlení pojmu RPSN (roční procentní sazba nákladů)

Co znamená pojem RPSN	Absolutní četnost	Relativní četnost
ano - dobře specifikováno	49	29,2
ano - špatně specifikováno	70	41,7
ne	49	29,2
Celkem	168	100,0

Otázka č. 16: **Zajímalo Vás (zajímalo by Vás) při sjednávání půjčky či úvěru, jakým způsobem by subjekt poskytující půjčku/úvěr postupoval v případě Vašeho nesplácení?**

Dotazovaní jedinci ve svých odpovědích na tuto otázku odpovídali ve více než 82% (82,1%), že by je zajímalo, jaké následky by vyplývaly v případě, že by nedocházelo ke splácení půjčky/úvěru. Pouhých necelých 18% (17,9%) by nemělo zájem o tyto informace. I když je to pouhých 18%, tak je to podle mého mínění docela významné procento, protože si myslím, že tento údaj by měl být jeden z hlavních při sjednávání půjčky/úvěru.

Tabulka 16: Zájem společnost při sjednávání půjčky/úvěru, jaké následky bude mít neplnění závazků

Zájem o informace, pokud nebudu splácet úvěr	Absolutní četnost	Relativní četnost
ano	138	82,1
ne	30	17,9
Celkem	168	100,0

Otázka č. 17: **Víte, jaké následky plynou z nesplacených půjček/úvěrů?**

V rámci otázky, jaké mohou nastat následky z nesplacení úvěrů a půjček, bylo pro mě milým překvapením, že skoro všichni respondenti uvedli alespoň jeden důsledek, který je asi nejčastější. Nejčastější odpovědí byla exekuce, která byla uvedena v 80,1%. Domnívám se, že jistý vliv zde mají i média (televize, internet, ...), kde se tato otázka často řeší. V mnoha případech již společnost nerozlišuje, jakým způsobem je prováděna výše uvedená exekuce (jako např. srážky ze mzdy, blokace účtu, zabavení majetku). Samozřejmě, že ti více informovaní v této problematice, popř. ti, kteří již s nesplácením

dluhů mají své zkušenosti uvedli i způsoby, kterými je exekuce prováděna. Respondenti dokonce uvedli i některé sociální důsledky jako např. rozvod či sebevražda.

Ze 168 respondentů jen 3 dotazovaní (1,8%) nevěděli, jaké může mít nesplácení svých finančních závazků důsledky a 4 dotazovaní (2,4%) je charakterizovali špatně.

Tabulka 17: Zda má společnost povědomí o následcích neplacených půjček/úvěrů

Následky z nesplacených půjček/úvěrů	Absolutní četnost	Relativní četnost
ano, správně specifikováno	161	95,8
ano, špatně specifikováno	4	2,4
ne	3	1,8
Celkem	168	100,0

Tabulka 18: Možné následky z nesplacených půjček/úvěrů

Konsekvence, které plynou z neplnění závazků u půjček/úvěrů	Absolutní četnost	Relativní četnost
exekuce	129	80,1
blokace účtu	35	21,7
zabavení majetku	22	13,7
penále	21	13,0
srážky ze mzdy	10	6,2
upomínky	34	21,1
rozvod	6	3,7
insolvence	13	8,1
sebevražda	2	1,3

Otázka č. 18: Víte, co znamená pojem insolvence?

Bohužel pojem insolvence není asi ještě tak zažitý, jak jsem předpokládala. Domnívám se, pokud bych v dotazníku užila pojem osobní bankrot, tak by respondenti asi ve více případech věděli, co pojem znamená. Pouze 32,7% vědělo, co pojem insolvence znamená. 1/4 dotazovaných se mylně domnívala, že ví, co si pod tímto pojmem představit. A přes 40% respondentů (41,1%) odpovědělo, že neví, co pojem označuje.

Tabulka 19: Vysvětlení pojmu insolvence

Co znamená insolvence	Absolutní četnost	Relativní četnost
ano - dobře specifikováno	55	32,7
ano - špatně specifikováno	44	26,2
ne	69	41,1
Celkem	168	100,0

Otázka č. 19: V případě, že by jste Vaše dluhy nezvládali, kde by jste hledali pomoc k vyřešení Vaší situace?

Zde mohli respondenti uvést, jak by naložili se situací, kdyby již nezvládali řešit své dluhy. Většina respondentů by hledalo pomoc u svých blízkých – rodina (78%) či přátel (31,5%). Zajímavým zjištěním pro mě bylo, že jen desetina dotazovaných (10,1%) by navštívilo nebo využilo pomoci dluhové poradny. Domnívám se, že zde by měla být větší osvěta mezi lidmi, aby docházelo k využití těchto služeb, protože jsou zde proškoleni pracovníci, kteří jsou schopni v rámci možností pomoci.

Tabulka 20: Navržené způsoby pomoci v případě nezvládnání dluhů

Možnosti pomoci v případě nezvládnání dluhů	Absolutní četnost	Relativní četnost
rodina	131	78,0
přátelé	53	31,5
věřitel	37	22,0
finanční poradce	21	12,5
dluhová poradna	17	10,1
insolvence	16	9,5
sám na sebe	1	0,6

Otázka č. 20: Jak by jste hodnotili životní situaci Vaší domácnosti?

U této otázky bylo cílem zjištění, jak samotné domácnosti cítí svoji životní úroveň. Čekala jsem, že minimální procento lidí bude nadměru spokojeno se svoji životní úrovní, což se potvrdilo – jen 16 respondentů (9,5%) zatrhnulo tuto odpověď v dotazníku, neboť tato otázka patří mezi subjektivní dotazy. Každý jedinec má totiž hranici spokojenosti nastavenou jinde. Jako špatnou životní situaci hodnotí 27 dotazovaných (16,1%), což není zase tak vysoké procento. Zde jsem čekala vyšší procento zastoupení

této odpovědi. Přes 40% respondentů (41,7%) považuje svoji životní situaci za průměrnou, ale pokud by to bylo lepší, tak by se nezlobili.

Tabulka 21: Hodnocení své životní úrovně

Hodnocení životní úrovně	Absolutní četnost	Relativní četnost
jsem nadmíru spokojen/spokojena	16	9,5
ani dobrá, ani špatná, ale jsem spokojen/spokojená	55	32,7
ani dobrá, ani špatná, mohlo by to být lepší	70	41,7
je to špatné	27	16,1
Celkem	168	100,0

6.8 Ověření hypotéz

Hypotéza č. 1: **Domácnosti s nižším vzděláním se častěji zadlužují u nebankovních subjektů.**

U této hypotézy bych chtěla potvrdit, že vzdělání jedinců má výrazný vliv na sjednávání půjček a úvěrů. Jedinci s vyšším vzděláním jsou schopni zjistit si a získat více informací od mnoha subjektů poskytující půjčku či úvěr. A na základě vyhodnocení vybrat si tu nejvýhodnější nabídku pro ně. Domácnosti mají možnost vyhledat pomoc finančního poradce, s nímž danou problematiku proberou. Bohužel jedinci s nižším vzděláním jsou více ovlivnitelní např. i reklamou, v níž nebankovní subjekty poskytují půjčky a úvěry za „výhodných“ podmínek.

Při zhodnocení vzdělání respondentů a subjektu, u kterého je sjednána půjčka, je viditelné, že lidé s vyšším vzděláním si sjednávají více půjček a úvěrů u bankovních subjektů a se snižujícím se vzděláním, tak dochází k využíváním spíše nebankovních poskytovatelů půjček a úvěrů.

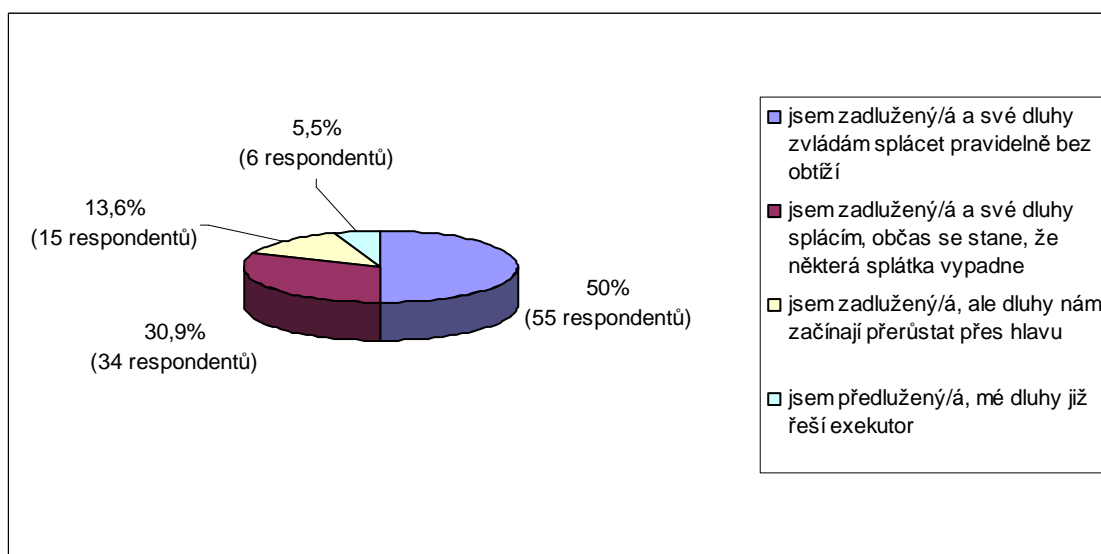
Tabulka 22: Vliv vzdělání na výběru subjektu pro zadlužení

Vzdělání	bankovní subjekt		nebankovní subjekt	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
základní	6	9,7	10	16,9
odborné bez maturity	16	25,8	25	42,4
středoškolské s maturitou	20	32,3	18	30,5
vyšší odborné	8	12,9	2	3,4
vysokoškolské	12	19,3	4	6,8
Celkem	62	100,0	59	100,0

Tato hypotéza se výzkumem potvrdila. Hladina významnosti byla v tomto případě na hodnotě $p = 0,03$, což je menší než $0,05$. Tato skutečnost nasvědčuje tomu, že zde existuje statisticky významný rozdíl, což potvrzují i odpovědi respondentů. Pokud se domácnosti zadlužují, tak je to založeno na principu, že čím vyšší vzdělání, tím se častěji lidé zadlužují u bankovního subjektu.

Hypotéza č. 2: Většina zadlužených domácností je schopna splácet své závazky.

U zadluženosti domácnosti nemůžeme brát jen to negativní zadlužení a neschopnost domácností splácet své závazky. Je nutné mít na paměti, že existují domácnosti, které jsou sice zadlužené, ale účel zadlužení je pozitivní – např. pořizování si vlastního bydlení nebo jinak promyšlená půjčka či úvěr.

Graf 6: Zvládání splácení závazků vůči věřitelům [zdroj: autor]

Tato hypotéza je částečně potvrzena a částečně vyvrácena. 50% dotazovaných je schopna bez obtíží splácet své závazky vůči věřiteli. 30,9% respondentů již má menší problémy, ale zatím své závazky plní. Do významnějších obtíží se dostává asi 19,1% respondentů, kdy u 5,5% respondentů řeší jejich nesplácené dluhy exekutoři a u 13,6% dotazovaných již dluhy začínají přerůstat přes hlavu.

Hypotéza č. 3: Domácnosti s nižšími příjmy sjednávají více půjček a úvěrů u nebankovních subjektů.

Při stanovování této hypotézy jsem opět vycházela z dostupných informací a z pracovních zkušeností. Lidé se raději obrátí na nebankovní poskytovatele půjček a úvěrů, protože ti je nebudou zbytečně administrativně zatěžovat, prověřovat si je, pokud výše půjčených finančních prostředků nejsou vyšší než 50 000 Kč. Stačí jim, pokud mají jedinci k dispozici nějaký majetek, např. byt, který dají do zástavy. V případě, že lidé obecně nemají finanční prostředky a nezbytně je potřebují, tak si půjčí kdekoliv a za cokoliv. Domácnosti, které mají spíše podprůměrné příjmy (10 001 Kč – 20 000 Kč), se tak významněji zadlužují u nebankovních subjektů, což je viditelné z níže uvedené tabulky 22.

Tabulka 22: Vliv příjmů na výběru subjektu pro zadlužení

Příjem - měsíčně	bankovní subjekt		nebankovní subjekt		jinde (rodina, přátelé)	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
do 10 000 Kč	6	9,7	7	11,9	7	20,6
10 001 Kč - 20 000 Kč	14	22,6	22	37,3	6	17,6
20 001 Kč - 30 000 Kč	25	40,3	19	32,2	11	32,4
30 001 Kč - 40 000 Kč	15	24,2	10	16,9	9	26,5
40 001 Kč - 50 000 Kč	0	0,0	0	0,0	0	0,0
50 001 Kč - 60 000 Kč	2	3,2	1	1,7	1	2,9
60 001 Kč a více	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Celkem	62	100,0	59	100,0	34	100,0

Tato hypotéza se výzkumem opět potvrdila. Signifikace dosahuje hodnoty $p = 0,01$, což je opět menší než 0,05. Proto je možné zamítnout nulovou hypotézu.

Hypotéza č. 4: Lidé s nižším vzděláním se „nezdravě“ zadlužují, a to z důvodu zvýšených nároků na spotřebu.

Za nezdravé zadlužování je považováno zadlužování z důvodu splacení jiného dluhu, půjčka na dovolenou či na nadstandardní vybavení domácnosti za účelem zvýšení sociálního statusu. Lidé z tohoto důvodu sjednávají především peněžní půjčky, spotřebitelské úvěry, využívají kontokorentní úvěry. Ve výsledcích není až tak znatelné, že v rámci zadlužování opravdu lidé s nižším vzděláním využívají spíše půjčky a úvěry spojené se spotřebou.

Tabulka 23: Vliv vzdělání na výběru produktů zadlužení

Vzdělání	úvěr ze stavebního spoření		hypoteční úvěr		leasing	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
základní	0	0	0	0	5	55,6
odborné bez maturity	10	34,6	4	22,2	2	22,2
středoškolské s maturitou	13	44,8	7	38,9	1	11,1
vyšší odborné	3	10,3	2	11,1	1	11,1
vysokoškolské	3	10,3	5	27,8	0	0
Celkem	29	100,0	18	100,0	9	100,0

Vzdělání	spotřebitelský úvěr		peněžní půjčka		kontokorentní úvěr	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
základní	7	18,9	9	20,5	5	13,5
odborné bez maturity	10	27,0	19	43,2	11	29,7
středoškolské s maturitou	14	37,8	8	18,2	13	35,1
vyšší odborné	4	10,8	3	6,8	2	5,5
vysokoškolské	2	5,5	5	11,3	6	16,2
Celkem	37	100,0	44	100,0	37	100,0

Tato hypotéza se bohužel výzkumem nepotvrdila. Hladina významnosti byla v případě spotřebitelského úvěru $p = 0,068$, u peněžní půjčky $p = 0,325$ a u kontokorentního úvěru $p = 0,066$, což v každém výše uvedeném případě bylo větší než 0,05. V tomto případě nemůžeme zamítnout nulovou hypotézu.

Hypotéza č. 5: **Čím vyšší vzdělání, tím pesimističtější názor na znalosti společnosti související s dluhovou problematikou.**

Tato hypotéza byla vytvořena na základě skutečnosti, že lidé s vyšším vzděláním jsou přesvědčeni, že nejvíce se „nezdravě“ zadlužují lidé s nižším vzděláním, protože nejsou tak obezřetní a obratní v dluhové problematice. Proto jsem dala do souvislosti v této hypotéze vzdělání a názor společnosti, zda si lidé půjčující finanční prostředky umějí spočítat, kolik budou muset vrátit navíc. Z výsledků je viditelné, že všechny typy vzdělání, kromě vysokoškolsky vzdělaných respondentů, mají negativní postoj ke znalostem společnosti k dluhové problematice. Naopak spíše jsou pesimističtější lidé s nižším stupněm vzdělání. Jak jsem již výše uvedla, je to možná také způsobeno tím, že vycházeli ze skutečnosti, že pokud lidé sami neumějí spočítat, kolik budou muset navíc zaplatit za zapůjčené peníze, tak to neumí ani společnost.

Tabulka 24: Vliv vzdělání na názor společnosti ke znalostem dluhové problematiky

Vzdělání	Schopnost spočítat si výši vrácených peněz				Celkem
	ano		ne		
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost	
základní	7	38,9	11	61,1	18
odborné bez maturity	14	30,4	32	69,6	46
středoškolské s maturitou	19	36,5	33	63,5	52
vyšší odborné	7	43,8	9	56,2	16
vysokoškolské	19	52,8	17	47,2	36

Tato hypotéza se opět nepotvrdila. Signifikace dosahuje hodnoty je $p = 0,336$, což je výrazně vyšší než hodnota 0,05. V tomto případě nemůže opomenout a zamítnout nulovou hypotézu.

Hypotéza č. 6: **Lidé s vyšším vzděláním jsou více orientováni v pojmech spojených s dluhovou problematikou.**

V rámci této hypotézy se domnívám, že lidé s vyšším vzděláním mají více povědomí o pojmech, které souvisí s dluhovou problematikou. V dotazníkovém šetření mě zajímaly dva pojmy. Jednalo se o významný pojem RPSN a pak insolvence.

Roční procentní sazby nákladů je jeden ze základních pojmů při sjednávání půjčky/úvěru, proto je dobré mít o něm jisté povědomí. Při vztahu vzdělání a znalosti pojmu – RPSN, existují určité rozdíly. Je nutné říci, že jen lidé se základním vzděláním zaostávají

ve znalosti toho pojmu, kdy jej správně charakterizovalo pouhých 11,1%. Naopak lidé s vyšším vzděláním (vyšší odborné vzdělání (43,8%) a vysokoškolské (52,8%)), své znalosti přecenili a pojem se snažili specifikovat, ale bohužel špatně. Dotazovaní s nižším vzděláním se spíše zdrželi a než by odpověděli špatně. Možná proto raději uvedli, že pojem neznají.

Tabulka 25: Vliv vzdělání na informovanosti společnosti k pojmu RPSN

Vzdělání	Znalost pojmu RPSN						Celkem
	ano - dobře		ano - špatně		ne		
	Abs. čet.	Rel. čet.	Abs. čet.	Rel. čet.	Abs. čet.	Rel. čet.	
základní	2	11,1	7	38,9	9	50,0	18
odborné bez maturity	12	26,1	20	43,5	14	30,4	46
středoškolské s maturitou	19	36,5	7	32,7	16	30,8	52
vyšší odborné	6	37,5	7	43,8	3	18,7	16
vysokoškolské	10	27,8	19	52,8	7	19,4	36

Tato hypotéza se nepotvrdila. Signifikace dosahuje hodnoty je $p = 0,251$, což je výrazně vyšší než hodnota 0,05. V tomto případě nemůže zamítnout nulovou hypotézu.

Pojem insolvence není ve společnost podle mého mínění ještě tak znám jako osobní bankrot. Zajímavé bylo zjištění, že nejvíce pojem insolvence znají a umějí charakterizovat lidé se středoškolským vzděláním s maturitou (34,6%), naopak nejméně jej znají a umí vysvětlit vysokoškolsky vzdělaní respondenti (18,9%). Lidé s nižším vzděláním se raději nepouštějí do specifikace tohoto pojmu, pokud jej neznají (např. se základním vzděláním – 50,0%, odborné bez maturity – 52,2%).

Tabulka 26: Vliv vzdělání na informovanosti společnosti k pojmu insolvence

Vzdělání	Znalost pojmu insolvence						Celkem
	ano - dobře		ano - špatně		ne		
	Abs. čet.	Rel. čet.	Abs. čet.	Rel. čet.	Abs. čet.	Rel. čet.	
základní	4	22,2	5	27,8	9	50,0	18
odborné bez maturity	15	32,6	7	15,2	24	52,2	46
středoškolské s maturitou	18	34,6	14	26,9	20	38,5	52
vyšší odborné	4	25,0	8	50,0	4	25,0	16
vysokoškolské	14	18,9	10	27,8	12	33,3	36

Tato hypotéza se výzkumem nepotvrdila. Hladina významnosti je v tomto případě $p = 0,168$, což je vyšší než $0,05$. V tomto případě nemůžeme opět zamítnout nulovou hypotézu.

6.9 Zhodnocení výsledků dotazníkového šetření

Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že zadluženost domácností je opravdu aktuální problém. Nedomnívám se, že tendence zadlužování domácností bude v následujících letech setrvávající. Naopak možná i zhoršující se, neboť české domácnosti kladou výrazný důraz na spotřebu, která je spojena spíše s „nezdravým“ zadlužováním. Z tohoto důvodu bych kladla a podporovala vzdělávání nejen dospělých, ale především mladých dospělých a dětí v oblasti finanční gramotnosti s návazností na právní stránku.

Nutné je se zamyslet nad otázkou poskytování úvěrů a půjček od nebankovních subjektů. Přes 50% respondentů má sjednán úvěr/půjčku u bankovního subjektu a skoro stejný počet u nebankovního subjektu. Toto mi přijde jako velký strašák, na kterého bychom si měli dát pozor, neboť dostupnost (neúčelových) půjček a úvěrů bez prověřování v registrech má stoupající charakter. Často jedinec za vidinou rychlých peněz sepíše pro něj značně nevýhodné podmínky a nejednou se stane, že dá do zástavy třeba i nemovitost vůči půjčce ve výši několika desítek tisíc korun. Také bych vyzvedla skutečnost, která mě překvapila, že ze 110 respondentů, kteří splácejí úvěr či půjčku, tak polovina má problémy s jejich splácením. U 13,6% respondentů jim jejich dluhy přerůstají přes hlavu a dokonce u 5,5% dotazovaných řeší dluhy již exekutor, což je alarmující skutečnost.

V rámci následků spojených s nesplácením svých závazků věřiteli má společnost povědomí o tom, co může nastat, pokud by se do této situace dostali. Bohužel minimum respondentů by hledalo pomoc v oblasti finančních poradců nebo dluhových poraden, které jsou bezplatné v případě, že spadají pod neziskovou organizaci. Tyto poradny jsou na dluhovou problematiku zaměřeny a jsou schopny zmírnit některé důsledky dluhů. Nutné je se zamyslet nad skutečností, že skoro v 1/5 případů (17,9%) by respondenty nezajímalo, jaké následky by mohlo mít jejich nesplácení. Zde vyvstává otázka: „Proč je tomu tak?“ Zda-li je to lhostejnost nebo nevědomost. Zde by bylo dobré reflektovat a dbát na to, aby zájem o důsledky, které mohou nastat v případě nesplácení půjčených peněz, patřily mezi první a hlavní informace, které by půjčující si domácnosti měly zajímat.

Respondenti měli možnost specifikovat důsledky, pokud nedochází ke splácení zapůjčených finančních prostředků. Pouze 2,4% dotazovaných uvedlo špatně plynoucí následky z nesplacených zapůjčených peněz u bankovních a nebankovních subjektů.

1,8% respondentů nebylo schopno v dotazníkovém šetření uvést, jaké mohou vůbec plynout následky, pokud by nebyly spláceny zapůjčené peníze. V rámci sociálních důsledků, které byly respondenty uvedeny minimálně, se jednalo o rozvod (3,7%) a sebevraždu (1,3%). Nejvíce bodovala exekuce, a to v 80,1%. Osobní bankrot byl uveden v 8,1%.

V rámci svých hypotéz jsem se domnívala, že vzdělání respondentů má významný vliv na skutečnosti „negativního“ zadlužení. Mohu jen konstatovat, že se samozřejmě zadlužují lidé, jak vysokoškolsky vzdělaní, tak se středoškolským vzděláním. Jde o důvod zadlužení, z čehož se následně odvíjejí i důsledky. Bohužel se potvrdilo, že lidé s nižším vzděláním využívají častěji půjčky od nebankovních subjektů, což je jev, který se objevuje i v republikových statistikách. Nebankovní poskytovatelé půjček mají význačné množství klientů u lidí s nižšími příjmy. Mé některé domněnky, že vzdělání má vliv na „nezdravé“ zadlužování a na orientaci v dluhové problematice, se nepotvrdily. Zde je možné si opět položit otázku: „Pročpak?“ Nedomnívám se, že české domácnosti jsou na tom se znalostmi tak dobře, jak uvádí výsledky. Nepotvrzení hypotézy spatřuji částečně i v tom, že si respondenti vyplňující dotazník elektronicky mohli správné odpovědi najít na internetu nebo v dostupné literatuře. Při zpracování výsledků to bylo viditelné, neboť dotazovaní, kteří vyplňovali dotazník písemně, spíše neuvedli odpověď nebo správnou odpověď se snažili vymezit vlastními slovy. Respondenti odpovídající elektronicky měli pojmy specifikované přesně, jak znějí definice.

7 NÁVRH PROJEKTU PRO ZLEPŠENÍ SITUACE DOMÁCNOSTÍ V ČESKÉ REPUBLICE S FINANČNÍ SPOLUÚČASTÍ STRUKTURÁLNÍCH FONDŮ EVROPSKÉ UNIE

Situace v naší republice podle statistik v rámci předluženosti českých domácností se stává jevem stále častějším. Důvody, které k tomu vedou, jsou různorodé. Bohužel nejčastěji je to nevědomost zadlužujících se, což vyplynulo i z dotazníkového šetření, které jsem provedla v průběhu období května až června 2011. Následky zvýšené zadluženosti s neschopností jejich splácení bývají v častých případech neveselé. Považuji a domnívám se, že nejúčinnějším prostředkem eliminace rizik tohoto jevu je vzdělávání, a to jak v oblasti finanční gramotnosti, tak i základních právních otázek. Samozřejmě, že snižovat nebezpečí a důsledky zadluženosti lze i prostřednictvím kvalitního dluhového poradenství. Z tohoto důvodu jsem návrh projektu zaměřila tímto směrem.

Bohužel bylo pro mě překvapením, že jen minimum respondentů v dotazníkovém šetření uvedlo, že by pomoc hledalo v některé z dluhových poraden, které se zadlužeností přímo zabývají. Jsou zde vyškoleni pracovníci na řešení této problematiky a v některých složitějších případech je možnost sjednání služeb právníka, který se oblastí dluhů zabývá. Vzhledem k těmto skutečnostem bych chtěla návrhem projektu taktéž zvýšit povědomí společnosti o možnosti této pomoci ze strany neziskových organizací.

7.1 Charakteristika projektu

7.1.1 Název projektu

STOP PŘEDLUŽENOSTI V NAŠICH DOMÁCNOSTECH

7.1.2 Popis projektu

Projekt se snaží postavit globálnímu jevu, kterým je negativní zadlužování domácností. V současné době stále přibývá domácností, které jsou postiženy výraznými dluhy, což je viditelné i ze vzrůstajících počtů exekucí a osobních bankrotů. Dluhová spirála tyto jedince vede do svízelných situací, které často vyústí do sociální exkluze.

Je nutné mít neustále na paměti, že prevence je zaručeně lepší a i levnější varianta řešení zadlužení, které může přerůst do předlužení domácnosti, než řešit již vzniklé a v mnohých případech již neřešitelné situace spojené s dluhy. Z tohoto důvodu je nutné pomáhat zvyšovat vědomosti našich domácností o uvážlivém a zodpovědném půjčování finančních

prostředků. Společnost by měla mít povědomí o tom, že splácení dluhu dluhem je ta nejhorší možná varianta řešení finančních problémů, protože se jedná o východisko jen na časově omezenou dobu. Bohužel společnost musí mít taktéž na paměti, že člověk se před dluhy nikdy nikam neschová, a že je musí řešit.

V dnešní době je nutné nabídnout kvalitní dluhové poradenství, neboť právní problematika v této oblasti je dosti spleťtá a jedinci u nebankovních poskytovatelů půjček a v horším případě u lichvářů podepíší ve smlouvách neskutečné závazky vůči subjektu, který jim půjčil finanční prostředky. Nejen, že v rámci projektu půjde o pomoc a nalezení cesty z této nesnadné životní situace, ale i o preventivní činnost, která se zaměří na budoucí příjemce půjček a úvěrů, kterými jsou především mládež a mladí dospělí, ale i jedince, kteří opouštějí školské ústavní zařízení (např. dětské domovy).

Obecně v občanských poradnách výrazně rostou počty dotazů k dluhové problematice. V přerovském okrese je dluhová poradna přímo v okresním městě Přerov, ale v dalších větších městech – Hranice, Lipník nad Bečvou taková poradna chybí. Důležité místo má taktéž občanské sdružení SPES, které má svou poradnu v Olomouci, ale to je pro mnoho jedinců nedostupné vzhledem ke vzdálenosti.

Poradenské služby by byly provozovány a poskytovány přímo v kamenné poradně v Hranicích, ale také by její pracovník vyjížděl na besedy do školských zařízení či poskytoval služby dluhového poradce i v detašovaném pracovišti v okrese Přerov, a to v Lipníku nad Bečvou, ve středisku hranické charity. Ve výjimečných případech by mohlo být dluhové poradenství poskytováno přímo v přirozeném prostředí dlužníka.

7.1.3 Cíl projektu

Projekt je založen na myšlence zvýšení znalostí společnosti v oblasti finanční, rozpočtové a cenové gramotnosti a na druhé straně na snížení míry zadluženosti českých domácností a boji s důsledky vyplývajícími z tohoto jevu. Základem bude tedy nejen dluhové poradenství osobám, kteří jsou již současnými dlužníky, ale projekt klade značný důraz na budoucí dlužníky.

Preventivní činnost je zaměřena především na mládež a mladé dospělé a jedince, kteří opouštějí ústavní zařízení. Včasná prevence je nutná právě u těchto cílových skupin, neboť jsou to jedinci, kteří budou přicházet se svými financemi na trh a je nezbytné, aby samostatně, bez „negativního“ zadlužení, nakládali se svými finančními prostředky. V případě, že již budou žádat jedinci pomoc s řešením jejich finančních problémů,

tak snahou bude vyřešit danou situaci, zamezit tomu, aby docházelo k dalšímu zadlužování, snižovat rizika a důsledky dalšího případného předlužování. Důraz je kladen na poskytování bezplatného poradenství pro osoby, kteří řeší „negativní“ zadlužení až předlužení své domácnosti.

V rámci projektu bude vypracován informační leták na možnost využití poradenství v oblasti dluhů a příručka, která bude zaměřena na rizikové faktory, kterým by se měli jedinci půjčující si finanční prostředky především od nebankovních poskytovatelů vyvarovat. Obsahem příručky budou i vypracovaná doporučení k možnostem řešení jejich situace. Součástí budou kontakty na osoby poskytující pomoc v rámci dluhové problematiky, na které je možné se obrátit v případě nutnosti. Příručka bude distribuována na jednotlivé pracoviště obecních a městských úřadů, zejména na sociální odbory a do Kontaktních pracovišť Přerov, Hranice a Lipník nad Bečvou Úřadu práce České republiky – Krajské pobočky v Olomouci. Dále i do zařízení poskytovatelů sociálních služeb v přerovském okrese – např. nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, dětské domovy, ubytovny pro sociálně slabé občany, azylové domy.

Dále budou vytvořeny informační a pracovní materiály pro mládež a mladé dospělé, které budou využity při besedách s těmito jedinci k usnadnění a k jednoduššímu pochopení dluhové problematiky.

Doba trvání projektu by byla 24 měsíců.

7.1.4 Cílové skupiny

- nezaměstnaní, lidé vedeni v evidenci úřadu práce
- mládež a mladí dospělí
- jedinci opouštějící školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy
- samoživitelé
- dlouhodobě nemocní jedinci
- osamocení senioři
- etnické menšiny
- osoby, které jsou ohroženy sociálních vyloučením z důvodu předluženosti

7.1.5 Průběh projektu a jeho realizace

Dluhové poradenství zaměřené na současné dlužníky:

- osobní, internetové a telefonické zodpovězení dotazů dlužníků,
- poskytování rad při tvorbě rodinného (osobního) rozpočtu,

- poskytnutí alternativ pro řešení klientových problémů s dluhy,
- zjištění stavu dluhu,
- zpracování splátkového kalendáře,
- vyjednávání s věřiteli,
- vyjednávání s exekutory a soudními vykonavateli,
- pomoc při oddlužování (osobním bankrotu) – pomoc se sepsáním návrhu na povolení oddlužení,
- vyhledávání alternativního bydlení.

Dluhové poradenství zaměřené na potencionální dlužníky:

- besedy a přednášky na témata - Život s dluhy a na dluh, Následky dluhů (exekuce, osobní bankrot, sociální hledisko), Bankovní a nebankovní poskytovatelé půjček a úvěrů, Typy úvěrů a půjček, Zpracování rodinného (osobního) rozpočtu,
- zpracování informačního letáku a příručky s důrazem na rizikové faktory při sjednávání půjček a úvěrů obzvláště u nebankovních subjektů,
- zpracování informačních a pracovních materiálů pro mládež a mladé dospělé pro snadnější pochopení dluhové problematiky.

7.1.6 Realizátor projektu

Název: Občanská poradna při Charitě Hranice

Adresa: Purgešova 1399, 753 01 Hranice

7.1.7 Financování projektu, identifikace programu a oblasti podpory

Celkové výdaje projektu by se pohybovaly ve výši 1 600 000 Kč.

U projektu by byla možnost využití spolufinancování z jednoho ze strukturálních fondů Evropské unie, a to Evropského sociálního fondu. Jednalo by se o tematický operační program: Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost (OP LZZ). Prioritní osa 3 – sociální integrace a rovné příležitosti, s oblastí podpory: Podpora sociální integrace a sociálních služeb.

Výše podpory projektu OP LZZ může dosáhnout až 100% způsobilých výdajů projektu. Žádosti o finanční podporu budou poslány i na města Hranice a Lipník nad Bečvou a dále i na Krajský úřad Olomouckého kraje v rámci jejich vypsání grantových a dotačních řízení.

ZÁVĚR

Jev, který se do povědomí českých domácností dostává na první přičky, je zadluženost. Dluhy domácností jsou výrazné a nyní se na nich podepsala i ekonomická krize. Trendem je a podle mého mínění i bude stále jejich větší zadlužování. Nutné je však podotknout, že zadluženost domácností nenese v sobě jen samá rizika, neboť významnou část tvoří úvěry a půjčky na bydlení. Spotřební úvěry zaujímají nižší podíl, ale ten není nezanedbatelný, což bylo potvrzeno i dotazníkovým šetřením. Tato skutečnost souvisí se zvyšováním konzumu a životního standardu společnosti na úkor svého zadlužení, což by mělo být jistým impulsem pozastavení se nad touto skutečností. Lidé si půjčují a jsou ochotni jít i do stále větších rizik, které si mnohdy ani neuvědomují, neboť s vidinou peněz, podepíší cokoliv.

Neméně důležité je finanční vzdělávání – rozpočtová a finanční gramotnost nejen jedinců, kteří se teprve dostanou do tohoto systému, ale i těch, kterým je nyní kolem třiceti let a více. Jistě má svůj výrazný vliv i reklama. Pokud člověk v reklamě vidí ty rozzářené úsměvy klientů, kteří si půjčili finanční prostředky „skoro zadarmo“ a splnili si tak svoje sny, tak si řeknou, proč to taky nezkusit. Bohužel výrazné množství z nich již nedomyslí důsledky zapůjčení peněz s vysokým procentem úroku.

Následků, které mají vliv na zvyšující se „negativní“ zadlužení, je nespočetné množství. Cílem práce bylo zaměřit se na právní, sociální a ekonomické důsledky zadlužení, respektive předlužování českých domácností. V oblasti ekonomických důsledků je možné konstatovat, že se projevují v koupěschopnosti domácností, což má vliv na snižování poptávky, a toto ovlivňuje zvyšování nezaměstnanosti. Tato skutečnost podněcuje snižování odvodů do státního rozpočtu, a tím dochází ke zvyšování schodku státního rozpočtu. Jedná se o určitý slet skutečností, které na sebe významně navazují. Jako jeden z dalších důsledků je evidováno zpřísnění podmínek pro získání půjčky u bankovních subjektů. Dále domácnosti prodávají svůj majetek za minimální ceny, popř. je jim zabaven exekutorem.

V sociální oblasti dochází k postupné sociální exkluzi, tedy sociálnímu vyloučení, z důvodu předlužení. Prvním impulsem může být ztráta zaměstnání nebo dlouhodobý zdravotní problém. Domácnostem se markantně sníží příjmy a ze sociálních dávek nejsou schopny splácet sjednané půjčky a úvěry. Další konsekvencí je snížená životní úroveň, kterou může doprovázet rozvod a rozpad rodiny. Nezřídka se objevuje u takto postižených

lidí kriminální činnost či ztráta bydlení s následným odchodem do některého azylového zařízení. Bohužel někteří jedinci volí i razantnější řešení, čímž je sebevražda.

V právní oblasti je problémem jistě to, že lidé nerozumí obsahu smlouvy o půjčce či úvěru. Proto bych upřednostňovala změny v legislativě smluv, a to ve smyslu transparentnosti a konkrétnosti. Jsou především ošetřeny práva subjektů, které zapůjčily finanční prostředky, a ty v některých případech mohou znesnadnit ještě více situaci předluženým domácím. Významněji se v práci věnuji např. rozhodčí doložce, exekuci (např. na plat, majetek, ...) či insolvenční.

Domnívám se, že stále existuje podstatné množství lidí, což bylo potvrzeno i dotazníkovým šetřením, kteří jsou schopni rozumně vyhodnotit svoji finanční situaci a chovat se odpovídajícím způsobem s ohledem ke svým výdajům. Ale na druhou stranu značné množství domácností nedokáže svými příjmy zabezpečit své výdaje, aby došlo ke splnění závazků věřitelům.

Společnost je obeznámena s možnými následky půjčených nesplacených finančních prostředků. Nemůžeme říci, že u domácností dojde vždy vlastní vinou k nerozvážnému zadlužení, někdy dojde bohužel ke spojení několika nepříznivých faktorů, s nimiž není člověk schopen bojovat. Myslím si, že je nutné dostat do povědomí občanů, že pokud se ocitnou v situaci, kdy mají problémy se splácením svých půjček či úvěrů, tak nečekat, že se stav zlepší, ale naopak hledat pomoc u finančních poradců, kteří ale za svoji práci jsou od klientů placeni. Nebo využít pomoci u některé z občanských poraden, které poskytují dluhové poradenství v rámci svých služeb. Žel naše společnost je navyklá vyhledat pomoc až v hodině dvanácté, kdy je již často obtížné lidem bez ztrát pomoci, neboť se ocitají na úplném okraji existenční propasti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie

- [1] KOTÝNKOVÁ, M. *Sociální ochrana chudých v České republice*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2007, 132 s. ISBN: 978-80-245-1302-7.
- [2] MALÝ, T. Osobní úpadek. In Smrčka, L. a kol. *Working paper 2/2007 – Bankroty a insolvence*. Praha: Oeconomica, 2007. 49 s. ISBN 978-80-245-1220-4.
- [3] NOVESKÝ, I., et al. *Slabikář finanční gramotnosti : učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 1. vyd. Praha: COFET, a.s., 2009, 448 s. ISBN: 80-254-4207-4.
- [4] PETERKOVÁ, J., JIRÁNEK, R. *Prevence zadlužování českých domácností s důrazem na sociálně slabé a vyloučené skupiny obyvatel*. 1. vyd. Praha: Odbor prevence a kriminality Ministerstva vnitra, 2008, 58 s.
- [5] SMRČKA, L. *Osobní a rodinné finance*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2007, 227 s. ISBN: 978-80-86946-41-2.
- [6] SMRČKA, L. *Rodinné finance : ekonomická krize a krach optimismu*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, 538 s. ISBN: 978-80-7400-199-4.
- [7] SYNEK, M. et al. *Podniková ekonomika*. 3. přepracované a doplněné vyd. Praha: C. H. Beck, 2002, 479 s. ISBN 80-7179-736-7.

Internetové zdroje

- [1] *Úrok* [online]. [cit. 2011-04-30]. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%9Arok>>.
- [2] *Úroková míra* [online]. [cit. 2011-04-30]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%9Arok#.C3.9Arokov.C3.A1_m.C3.ADra>.
- [3] *Anuita* [online]. [cit. 2011-05-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.hypindex.cz/nastroje/slovnicek/anuita/>>.
- [4] *Prevence zadlužování 2/3* [online]. [cit. 2011-05-09]. Dostupné z WWW: <<http://nebankovnipujcky.blogspot.com/2011/04/prevence-zadluzovani-23.html>>.
- [5] *Dluhy domácností* [online]. [cit. 2011-05-10]. Dostupné z WWW: <<http://pomocdluhy.cz/dluhy-domacnosti/>>.
- [6] *Typy bankovních úvěrů* [online]. [cit. 2011-05-10]. Dostupné z WWW: <<http://dumfinanci.cz/uvery/typy-bankovnich-uveru>>.

- [7] *Zpráva o finanční stabilitě 2009/2010* [online]. [cit. 2011-05-10]. Dostupné z WWW: <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/financni_stabilita/zpravy_fs/FS_2009-2010/FS_2009-2010.pdf>.
- [8] *Co je operativní leasing* [online]. [cit. 2011-05-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.finance.cz/uvery-a-pujcky/informace/prubeh-leasingu/co-to-je/>>.
- [9] *Analýza zadluženosti českých domácností* [online]. [cit. 2011-05-15]. Dostupné z WWW: <http://i.iinfo.cz/urs-att/Mesec_cz-studie_o_zadluzenosti_ceskych_domacnosti-113015889801607.pdf>.
- [10] *Počet nařízených exekucí loni poprvé klesl, bylo jich 702.000* [online]. [cit. 2011-05-31]. Dostupné z WWW: <<http://www.financninoviny.cz/os-finance/zpravy/pocet-narizenych-exekuci-loni-poprve-klesl-bylo-jich-702-000/619311>>.
- [11] *Kalkulačka osobního rozpočtu* [online]. [cit. 2011-06-04]. Dostupné z WWW: <<http://i.iinfo.cz/urs-att/kalkulacka-osobniho-rozpocetu-117136269846754.xls>>.
- [12] *Nové nezabavitelné částky (nezabavitelné minimum) při srážkách ze mzdy po valorizaci pro rok 2011. Srážky ze mzdy po valorizaci nezabavitelných částek pro r. 2011* [online]. [cit. 2011-06-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/nove-nezabavitelne-castky-nezabavitelne-minimum-pri-srazkach-ze-mzdy-po-valorizaci-pro-rok-2011-srazky-ze-mzdy-po-valorizaci-nezabavitelnych-castek-pro-r-2011-70077.html>>.
- [13] *Obecné informace o problematice exekucí* [online]. [cit. 2011-06-06]. Dostupné z WWW: <<http://www.spolcest.cz/files/poradna/letaky-spolcest-7.pdf>>.
- [14] *Vývoj insolvenčí v České republice v květnu 2011* [online]. [cit. 2011-06-06]. Dostupné z WWW: <<http://iprosperita.cz/analyzy/537-vyvoj-insolvenci-v-ceske-republice-v-kvetnu-2011>>.
- [15] *Problémy zadlužených lidí se neustále prohlubují* [online]. [cit. 2011-06-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.obcanskeporadny.cz/tiskove-zpravy/problemy-zadluzenych-lidi-se-neustale-prohlubuji/>>.

Právní předpisy

- [1] Vyhláška č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.
- [2] Nařízení vlády č. 595/2006 Sb., o způsobu výpočtu základní částky, která nesmí být povinnému sražena z měsíční mzdy při výkonu rozhodnutí, a o stanovení částky, nad kterou je mzda postižitelná srážkami bez omezení.

-
- [3] Nařízení vlády č. 414/2010 Sb., kterým se pro účely příspěvku na bydlení ze státní sociální podpory pro rok 2011 stanoví výše nákladů srovnatelných s nájemným, částek, které se započítávají za pevná paliva, a částek normativních nákladů na bydlení.
- [4] Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- [5] Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- [6] Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů.
- [7] Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů.
- [8] Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.
- [9] Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti, ve znění pozdějších předpisů.
- [10] Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů.
- [11] Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.
- [12] Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, ve znění pozdějších předpisů.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

abs.	absolutní
cit.	citováno
č.	číslo
čet.	četnost
ČR	Česká republika
HDP	hrubý domácí produkt
ISBN	International Standard Book Numer (Mezinárodní standardní číslo publikace)
mil.	milion
např.	například
odst.	odstavec
OP LZZ	Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost
p.a.	per annum (ročně, za rok)
PISA	Programme for International Student Assessment (Program pro mezinárodní hodnocení studentů)
popř.	popřípadě
RPSN	roční procentní sazby nákladů
rel.	relativní
str.	strana
Sb.	sbírky
tj.	to je(st)
tzn.	to znamená
WWW	World Wide Web

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Vývoj poskytnutých úvěrů domácnostem v České republice v letech 1993 – 2005...	25
Graf 2: Vývoj zadluženosti domácností v České republice v letech 2005 - 2010	26
Graf 3: Vývoj počtu nařízených exekucí v České republice v letech 2001 – 2010.....	28
Graf 4: Vývoj hrubé mzdy v České republice v letech 1993 - 2010	30
Graf 5: Čistý příjem domácností měsíčně.....	52
Graf 6: Zvládání splácení závazků vůči věřitelům	63

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Insolvenční návrhy fyzických osob v České republice	37
Tabulka 2: Rozložení respondentů podle pohlaví.....	50
Tabulka 3: Věkové skupiny respondentů podle pohlaví.....	51
Tabulka 4: Rozložení respondentů podle vzdělání	51
Tabulka 5: Příčiny, které by vedli nebo vedou k zadlužení domácností	53
Tabulka 6: Důvody, pro které by se domácnost nezadlužila	53
Tabulka 7: Rozložení respondentů podle využívání půjčky/úvěru.....	54
Tabulka 8: Sjednání půjčky/úvěru - subjekt	54
Tabulka 9: Produkty, které vedly domácnosti k zadlužení.....	55
Tabulka 10: Splátky za měsíc za poskytnuté finanční produkty	56
Tabulka 11: Charakteristika svého zadlužení očima samotného dlužníka	56
Tabulka 12: Schopnost uspořit část finančních prostředků	57
Tabulka 13: Výše uspořených finančních prostředků za měsíc.....	57
Tabulka 14: Názor společnosti na schopnost občanů vypočítat si, kolik musejí vrátit poskytovateli půjčky úvěru za půjčené finanční prostředky.....	58
Tabulka 15: Vysvětlení pojmu RPSN (roční procentní sazba nákladů)	59
Tabulka 16: Zájem společnost při sjednávání půjčky/úvěru, jaké následky bude mít neplnění závazků.....	59
Tabulka 17: Zda má společnost povědomí o následcích neplacených půjček/úvěrů	60
Tabulka 18: Následky z nesplacených půjček/úvěrů	60
Tabulka 19: Vysvětlení pojmu insolvence.....	61
Tabulka 20: Navržené způsoby pomoci v případě nezvládnání dluhů	61
Tabulka 21: Hodnocení své životní úrovně	62
Tabulka 22: Vliv vzdělání na výběru subjektu pro zadlužení	63
Tabulka 22: Vliv příjmů na výběru subjektu pro zadlužení	64

Tabulka 23: Vliv vzdělání na výběru produkty zadlužení.....	65
Tabulka 24: Vliv vzdělání na názor společnosti ke znalostem dluhové problematiky.....	66
Tabulka 25: Vliv vzdělání na informovanosti společnosti k pojmu RPSN	67
Tabulka 26: Vliv vzdělání na informovanosti společnosti k pojmu insolvence	67

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I: Kalkulačka osobního rozpočtu

Příloha II: Dotazník

PŘÍLOHA I: KALKULAČKA OSOBNÍHO ROZPOČTU³⁸

KALKULAČKA OSOBNÍHO ROZPOČTU

(Radovan Novotný, <http://www.měšec.cz>)

Příjmy (peníze na vstupu)	Měsíčně:	Ročně
Váš příjem	0 Kč	0 Kč
Příjem vašeho partnera	0 Kč	0 Kč
Přídavky na dítě nebo alimony	0 Kč	0 Kč
Sociální a jiné dávky	0 Kč	0 Kč
Pobíraný důchod	0 Kč	0 Kč
Příjem z investic a úroků	0 Kč	0 Kč
Příjem z pronájmu	0 Kč	0 Kč
Jiné příjmy	0 Kč	0 Kč
PŘÍJMY CELKEM:	0 Kč	0 Kč

KROK PRVNÍ: soupis příjmů

- **Vyplňte jen šedě podbarvená políčka, zbytek se automaticky dopočte.**

Příklad: Jednou za tři měsíce mi matka posílá darem 5 000 Kč. Do políčka "jiné příjmy" pak zapíše 1 667 Kč (pět tisíc děleno třema).

Výdaje (peníze na výstupu)	Měsíčně:	Ročně
Nájemné a splátky hypotéky	0 Kč	0 Kč
Daně a poplatky (TV, rozhlas, poplatek za..)	0 Kč	0 Kč
Plyn a elektřina	0 Kč	0 Kč
Voda a stočné	0 Kč	0 Kč
Poplatek za odpady	0 Kč	0 Kč
Benzín	0 Kč	0 Kč
Opravy a údržba auta	0 Kč	0 Kč

KROK DRUHÝ: soupis výdajů

Vyplňte jen šedě podbarvená políčka, zbytek (oranžová políčka) se automaticky dopočtou.

Příklad: Jednou za rok platím 2 900 Kč za pojištění auta. Do kolonky "pojištění auta" vyplním 242 Kč (2 900 Kč poděleno dvanácti měsíci).

³⁸ Kalkulačka osobního rozpočtu [online]. [cit. 2011-06-04]. Dostupné z WWW: <<http://i.info.cz/urs-att/kalkulacka-osobniho-rozpocet-117136269846754.xls>>.

Pojištění auta	0 Kč	0 Kč
Pojištění domácnosti	0 Kč	0 Kč
Další pojištění (zajištění rizik,dům,výdělek,..)	0 Kč	0 Kč
Nákupy pro domácnost	0 Kč	0 Kč
Toaletní potřeby a léky	0 Kč	0 Kč
Oblečení a boty	0 Kč	0 Kč
Telefonování	0 Kč	0 Kč
Noviny, časopisy, předplatné	0 Kč	0 Kč
Služby (prádelna,obědy,..)	0 Kč	0 Kč
Opravy a údržba v domácnosti	0 Kč	0 Kč
Opravy a údržba domu	0 Kč	0 Kč
Péče o děti (jesle, školka, hlídání,..)	0 Kč	0 Kč
Výdaje na děti	0 Kč	0 Kč
Účty kreditních karet, poplatky bance	0 Kč	0 Kč
Splátky půjček (auto,spotřebiče,...)	0 Kč	0 Kč
Kabelová televize	0 Kč	0 Kč
Zábava a kultura (půjčovna filmů, kino,...)	0 Kč	0 Kč
Jídlo v restauraci	0 Kč	0 Kč
Pivo a alkohol	0 Kč	0 Kč
Cigarety a tabák	0 Kč	0 Kč
Dovolená a cestování	0 Kč	0 Kč
Internetové připojení	0 Kč	0 Kč
Domácí miláček (péče a jídlo)	0 Kč	0 Kč
Členské příspěvky (sport, zájmy,..)	0 Kč	0 Kč
Ostatní výdaje (dárky, večírky, svatby,...)	0 Kč	0 Kč
VÝDAJE CELKEM:	0 Kč	0 Kč

Výdaje na spoření (peníze na výstupu)	Měsíčně	Ročně
Stavební spoření	0 Kč	0 Kč
Důchodové pojištění	0 Kč	0 Kč
Spořicí účet	0 Kč	0 Kč
Další	0 Kč	0 Kč
VÝDAJE CELKEM:	0 Kč	0 Kč

KROK TŘETÍ: soupis výdajů na spoření
- Vyplňte jen šedě podbarvená políčka, zbytek dopočte automaticky.

SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ	Měsíčně	Ročně
Příjmy	0 Kč	0 Kč
Výdaje celkové	0 Kč	0 Kč
Výdaje na spotřebu	0 Kč	0 Kč
Výdaje na spoření	0 Kč	0 Kč
Úspořené prostředky nebo výše dluhu	0 Kč	0 Kč

KROK ČTVRTÝ: zvážení výsledků
- Příjmy by měly být větší než výdaje.
- Pokud jsou výdaje větší než příjmy, je zapotřebí přijmout opatření (buď snížit výdaje, nebo zvýšit příjmy).

JAKÝ PODÍL PŘÍJMŮ UTRATÍTE?

Je-li větší než 100%, zadlužujete se.

JAKÝ PODÍL PŘÍJMŮ UŠETŘÍTE?

Ušetřit bychom měli minimálně 3% (je-li políčko černé, vytváříte dluhy).

PŘÍLOHA II: DOTAZNÍK

Vážení respondenti, jmenuji se Hana Sklářová a jsem studentkou Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, fakulty managementu a ekonomiky a chtěla bych Vás požádat o spolupráci a vyplnění tohoto dotazníku, který se vztahuje k dluhové problematice. Výsledky budou podkladem pro mou diplomovou práci na téma Zadluženost domácností a její právní, sociální a ekonomické důsledky. Zaručuji Vám, že Vaše odpovědi využiji jen pro účel mé diplomové práce a nebudou šířeny dále.

Při vyplňování dotazníku postupujte, prosím, tak že odpověď, která vystihuje nejvíce Váš názor, vyznačte křížkem. Některé otázky neobsahují odpověď, zde je nutné, aby jste napsali do volných řádků svůj názor.

Děkuji za vyplnění dotazníku.

1) Vaše pohlaví:

muž

žena

2) Váš věk:

do 20 let

21 – 30 let

31 – 40 let

41 – 50 let

51 – 60 let

61 let a více

3) Vaše nejvyšší dosažené vzdělání:

základní

odborné bez maturity

středoškolské s maturitou

vyšší odborné

vysokoškolské

4) Jaký je čistý příjem Vaší domácnosti měsíčně?:

- do 10 000 Kč
- 10 001 – 20 000 Kč
- 20 001 – 30 000 Kč
- 30 001 – 40 000 Kč
- 40 001 – 50 000 Kč
- 50 001 – 60 000 Kč
- 60 001 Kč a více

5) Co Vás vedlo – pokud máte sjednanou půjčku/úvěr nebo co by Vás vedlo – pokud nemáte sjednanou půjčku/úvěr k tomu, že jste si sjednal/sjednala (by jste si sjednal/sjednala) půjčku nebo úvěr? (u této otázky je možné vyznačit více odpovědí)

- pořízení bydlení
- koupě automobilu
- koupě dovolené
- pořízení spotřebního zboží (elektronika)
- pořízení spotřebního zboží (oděvy)
- splacení předchozí půjčky, úvěru
- investice
- jiná možnost:

6) Na co by jste si nikdy nesjednal/nesjednala půjčku či úvěr? (u této otázky je možné vyznačit více odpovědí)

- pořízení bydlení
- koupě automobilu
- koupě dovolené
- pořízení spotřebního zboží (elektronika)
- pořízení spotřebního zboží (oděvy)
- splacení předchozí půjčky, úvěru
- investice
- jiná možnost:

7) Využíváte v současné chvíli nějakou půjčku či úvěr?

- ano
 ne

(Na tuto otázku č. 8, 9, 10, 11 odpovídají pouze ti, kteří v předcházejí otázce uvedli ANO)

8) Půjčku (úvěr) mám sjednán u: *(u této otázky je možné vyznačit více odpovědí)*

- bankovního subjektu
 nebankovního subjektu
 jinde (např. rodina, přátelé, ...)

9) Jaký produkt máte sjednán? *(u této otázky je možné vyznačit více odpovědí)*

- úvěr ze stavebního spoření
 spotřebitelský úvěr
 hypoteční úvěr (účelový i neúčelový)
 peněžní půjčka
 leasing
 kontokorentní úvěr

10) Kolik musí Vaše domácnost měsíčně vydat ze svých příjmů na splácení půjčky (úvěru)?

- do 5 000 Kč
 5 001 – 10 000 Kč
 10 001 – 15 000 Kč
 15 001 – 20 000 Kč
 20 001 – 25 000 Kč
 25 001 Kč a více

11) Jak by jste charakterizovali své zadlužení?

- jsem zadlužený/á a své dluhy zvládám splácet pravidelně bez obtíží
 jsem zadlužený/á a své dluhy splácím, občas se stane, že některá splátka vypadne
 jsem zadlužený/á, ale dluhy nám začínají přerůstat přes hlavu
 jsem předlužený/á, mé dluhy již řeší exekutor
 jiná odpověď:

12) Jste v současné době schopni část svých finančních prostředků uspořít?

ano

ne

(Na tuto otázku odpovídají pouze ti, kteří v předcházející otázce uvedli ANO)

13) Uveďte částku, kterou jste schopni měsíčně uspořít.

.....

14) Myslíte si, že jsou lidé schopni si spočítat, kolik peněz budou muset vrátit poskytovateli půjčky či úvěru?

spíše ano

spíše ne

15) Víte, co znamená RPSN (roční procentní sazba nákladů)?

ano, prosím, vysvětlete

.....

ne

16) Zajímalo Vás (zajímalo by Vás) při sjednávání půjčky či úvěru, jakým způsobem by subjekt poskytující půjčku/úvěr postupoval v případě Vašeho nesplacení?

ano

ne

17) Víte, jaké následky plynou z nesplacených půjček/úvěrů?

ano, tak uveďte všechny, co znáte

.....

ne

18) Víte, co znamená pojem insolvence?

ano, prosím uveďte.....

.....

ne

19) V případě, že by jste Vaše dluhy nezvládali, kde by jste hledali pomoc k vyřešení Vaší situace?

.....

20) Jak by jste hodnotili životní úroveň Vaší domácnosti?

jsem nad míru spokojen/spokojená

ani dobrá, ani špatná, ale jsem spokojen/spokojená

ani dobrá, ani špatná, mohlo by to být lepší

je to špatná